

OM ÖVERSÄTTNING AV KULTURBUNDNA ELEMENT FRÅN SVENSKA
TILL FINSKA OCH ENGELSKA I TVÅ BARNBÖCKER AV ASTRID
LINDGREN

Terhi Rissanen

Pro gradu-avhandling i svenska språket
Institutionen för språk
Jyväskylä universitet
Hösten 2002

ABSTRAKT

JYVÄSKYLÄ UNIVERSITET

Humanistiska fakulteten	Svenska språket, Institutionen för språk
Författare Terhi Rissanen	
Titel Om översättning av kulturbundna element från svenska till finska och engelska i två barnböcker av Astrid Lindgren	
Ämne svenska språket	Typ av avhandling pro gradu
Årtal 2002	Sidoantal 59
<p>Referat</p> <p>Ämnet för den föreliggande pro gradu-avhandlingen är översättning av kulturbundna element från svenska till finska och engelska. Det hör till översättningsvetenskapens domän. Materialet utgörs av två barnböcker av Astrid Lindgren, <i>Emil i Lönneberga</i> och <i>Än lever Emil i Lönneberga</i>, och deras finska och engelska översättningar. Syftet med avhandlingen är att beskriva, förklara och jämföra översättarnas val vid kulturbundna element. Följande typer av element analyseras: egennamn, dialektala drag, ord om natur, måttenheter samt mat och fester. Metoden är kvalitativ.</p> <p>I Emil-böckerna finns det gott om olika kulturbundna element och översättarna har fattat olika beslut för att översätta dem. I de finska översättningarna har alla egennamn översatts ord för ord eller genom att imitera ljuddräkten av de svenska namnen. I de engelska översättningarna är alla namn i samma form som i de svenska originalböckerna, med undantag av några enstaka fall. Den småländska dialekten som Emil talar har ersatts i de finska översättningarna med den finska karelska dialekten eller med talspråket. I de engelska översättningarna har standardspråk eller talspråkliga uttryck använts.</p> <p>Ord om natur, måttenheter samt mat och fester är mycket likadana i den svenska och den finska kulturen och det finns inga stora skillnader mellan dem. De finska översättningarna motsvarar de svenska originella uttrycken. Den engelska kulturen skiljer sig från den svenska i detta avseende. Ord om natur har ofta ersatts med omskrivningar eller orden med en annan betydelse. Måttsystemet i England är annorlunda än i Sverige och alla mått har ändrats för att motsvara de engelska måtten. Bara valutan är densamma som i den svenska källtexten. I de finska översättningarna har däremot svenska kronor och ören ersatts med mark och penni. I böckerna förekommer också många typiska svenska maträtter som inte finns eller är sällsynta i den engelska matkulturen. Sådana maträtter har ersatts med närmast liknande engelska maträtter eller med allmänna termer. Några av dem har också utelämnats.</p>	
Uppslagsord översättning, kultur, barnlitteratur	
Bibliotek/Förvaringsplats Institutionen för språk, svenska språket	
Övriga uppgifter	

INNEHÅLL

1	INLEDNING.....	4
2	OM MATERIAL OCH METODER.....	4
3	OM ÖVERSÄTTNING.....	7
3.1	Karakteristik.....	7
3.2	Begreppen ekvivalens och översättningsmotsvarighet.....	9
3.3	Översättningsprocess.....	10
3.3.1	Olika skeden i översättningsprocessen.....	10
3.3.2	Analysskede.....	11
3.3.3	Överföringskede.....	13
3.3.4	Bearbetningskede.....	13
3.4	Översättning av barnlitteratur.....	14
4	OM ÖVERSÄTTNING OCH KULTUR.....	16
4.1	Definition av begreppet kultur.....	16
4.2	Relation mellan språk och kultur.....	17
4.3	Översättning av kulturbundna element.....	18
4.3.1	Originaltext vs översättning.....	18
4.3.2	Översättning av kulturord.....	19
4.3.3	Översättning av måttord.....	20
4.3.4	Översättning av dialekt.....	21
4.4	Översättning av egennamn.....	23
5	OM ASTRID LINDGRENS LIV OCH BÖCKER.....	24
5.1	Författarinnan Astrid Lindgren.....	24
5.2	Emil i Lönneberga.....	26
5.3	Andra verk av Astrid Lindgren.....	27
6	EGENNAMN.....	28
7	DIALEKTALA DRAG.....	36

8	ORD OM NATUR.....	39
9	MÅTTENHETER.....	43
10	MAT OCH FESTER.....	48
11	SAMMANFATTNING.....	53
	LITTERATUR.....	56

1 INLEDNING

Så länge som det finns olika språk i världen är det nödvändigt att översätta texter. Det räcker dock inte att översätta bara språket utan man måste också ta hänsyn till den bakomliggande kulturen och dess speciella drag. Det finns vissa kulturbundna element i språken som kan vara svåra eller omöjliga att översätta till andra språk och översättarna måste vara påhittiga för att överföra betydelsen av dessa element till andra kulturer.

Ämnet för den föreliggande pro gradu-avhandlingen är översättning av kulturbundna element från svenska till finska och engelska. Det hör till översättningsvetenskapens domän. Materialet utgörs av två barnböcker av Astrid Lindgren och deras finska och engelska översättningar. Syftet med avhandlingen är att beskriva, förklara och också jämföra översättarnas val vid kulturbundna element. Metoden är alltså klart kvalitativ. Följande typer av element analyseras: egennamn, dialektala drag, ord om natur, måttenheter samt mat och fester.

Avhandlingen har följande uppläggning. Teori- och materialdelen utgörs av kapitlen 1-5. I teoridelen presenteras allmän översättningsteori och redogörs för översättning av barnlitteratur. Även begreppet kultur definieras och teori om översättning av kulturbundna element klargörs. Teoridelen innehåller också en kort presentation av författaren Astrid Lindgren och hennes verk. Analysdelen består av kapitlen 6-10.

2 OM MATERIAL OCH METODER

Översättning av kulturbundna element är alltid ett aktuellt ämne för alla kulturer är unika och i alla av dem finns något som inte direkt kan överföras till en annan

kultur. För en språklärare eller för någon annan språkspecialist är det viktigt att vara medveten om olika slags kulturbundna element och vilka möjligheter man har till att ersätta dem eller överföra deras betydelse till medlemmar i en annan kultur.

Den största anledningen till materialvalet av denna avhandling är aktualitet. Författaren Astrid Lindgren dog i början av året 2002 och sedan dess har hon varit mycket omdiskuterad. Hon har titulerats en av världens bästa och populäraste författare och hennes böcker har översatts till cirka 60 språk. Många av hennes böcker berättar om livet i Sverige och därför finns det många typiska drag för den svenska kulturen i dem.

Materialet består av två böcker av Astrid Lindgren, *Emil i Lönneberga* och *Än lever Emil i Lönneberga*, och deras finska och engelska översättningar. Materialets omfång är ungefär 750 sidor, alltså ungefär 250 sidor per språk. *Emil i Lönneberga* är den första boken i Emil-trilogin och *Än lever Emil i Lönneberga* den sista. I böckerna berättas det om olika slags händelser i Emils liv och i den förstnämnda boken kan man läsa hur Emil körde huvudet i soppskålen, hissade upp lilla Ida i flaggstången och levde loppan på Hultsfreds slätt. I den sistnämnda boken berättas det bl.a. hur Emil gjorde en del lyckade vanvetsaffärer på auktionen i Backhorva, försökte få ut Linas oxeltand, målade lilla Ida blå och räddade Alfreds liv.

Alla de fyra översatta böckerna har olika översättare. Den finska översättningen av *Emil i Lönneberga* är av Aila Meriluoto och heter *Vaahteramäen Eemeli* på finska. Översättningen av *Än lever Emil i Lönneberga* är av Kerttu Piskonen och heter *Eläköön Eemeli* 'Leve Emil'. De engelska översättningarna har benämnts enligt vissa händelser i böckerna. Boken *Emil i Lönneberga*, vars översättare är Lilian Seaton, har fått namnet *Emil in the soup tureen* 'Emil i soppskålen' och

Än lever Emil i Lönneberga, översatt av Michael Heron, heter *Emil and his clever pig* 'Emil och hans kloka svin'.

För att bekanta mig med ämnet och för att skriva teoridelen samlade jag material om översättningsvetenskap och om barnlitteratur. Jag satte mig också in i undersökningar av kultur och kulturell översättning. Jag samlade också material om författaren Astrid Lindgren och hennes verk.

Bearbetning och analys av själva undersökningsmaterialet, dvs. *Emil i Lönneberga*-böckerna, krävde många genomläsningar. Först läste jag böckerna för att innehållet skulle bli bekant och efter det mer noggrant för att granska möjliga kulturbundna element. Sedan jämförde jag de olika översättningarna mycket noga med varandra. Efter dessa faser samlade jag de mest påfallande kulturbundna elementen och valde dem som bäst passade in i min avhandling. Av dessa element bildades de fem mest typiska kategorierna: egennamn, dialektala drag, ord om natur, måttenheter samt mat och fester. Till varje kategori valde jag 4-6 exempel ur boken. Det var nödvändigt att utelämna många intressanta fenomen, t.ex. översättning av sånger, på grund av avhandlingens begränsade omfång. Analysen av materialet gjorde jag i enlighet med det som sades i teoridelen. Metoden i analysen är kvalitativ: syftet är att beskriva, förklara och jämföra översättarnas val vid översättning av kulturbundna element.

3 OM ÖVERSÄTTNING

3.1 Karakteristik

Vad är översättande egentligen? Koskinen (1994, 84) konstaterar att översättande är paradoxal verksamhet. Den börjar med att man märker och accepterar olikhet, men den är ute efter likhet. Fast det alltid finns något olikt i översättningen jämfört med originaltexten, finns det alltid något likt också. Översättningen är samma text på ett annat språk, men den är ingen kopia av originaltexten.

Enligt Newmark (1981, 7) är översättande ett försök att ersätta ett skrivet meddelande eller uttryck på ett språk med samma meddelande eller uttryck på ett annat språk. Det är dock inte fullkomligt möjligt, utan alltid försvinner något av originalet. Det beror t.ex. på att olika språk har sådana element som inte direkt kan översättas till andra språk eller att författaren och översättaren har olika slags individuella språk.

Lundquist (1994, 18) beskriver översättande, dvs. handlingen att översätta, som en överföring av en text. Denna text har producerats på källspråket av en avsändare och den är avsedd för en målgrupp av mottagare. Bland mottagarna finns översättaren som genom att översätta originaltexten till en ny text, själv blir avsändare. Översättaren översätter texten till ett annat språk i en ny kommunikationssituation och till en ny målgrupp. Därför är översättaren ansvarig för den översatta texten.

Enligt Oittinen (2000, 265-266) är översättande alltid också omskrivande. När man översätter något till ett nytt språk, skapar man också en ny stämning och det

översatta blir en del av en annan kultur och ett annat språk. Översättaren skriver om också på det sättet att han/hon återspeglar sin egen världåskådning och sina egna upplevelser när han/hon läser och översätter någon text. Översättande är alltså subjektiv och skapande verksamhet. (Säyriö 1993, 83.)

Jakobson (1959, 232-234) delar översättande in i tre grupper. Intralingvalt översättande betyder att man förklarar språkliga tecken med andra tecken på samma språk. Interlingvalt översättande är däremot s.k. egentligt översättande och det betyder att man förklarar språkliga tecken med hjälp av något annat språk. Det finns ytterligare intersemiotiskt översättande som betyder att man förklarar språkliga tecken med hjälp av icke-språkliga teckensystem.

Genom tiderna har översättarens uppgift förändrats mycket. Tidigare har man betonat att originaltexten och översättningen borde ha exakt samma form och innehåll. Nuförtiden avgör texternas intentioner hur de skall översättas. Viktigt är t.ex. hur och var texterna skall användas och till vilka de är avsedda. (Säyriö 1993, 81.)

Ingo (1991, 26-29) beskriver de egenskaper som en bra yrkesöversättare numera bör ha. Det är viktigt att översättaren har bättre språkkunskaper än genomsnittet och en bra stilkänsla. Han/hon bör också vara insatt i terminologiska forskningsprinciper och veta hur man använder ordböcker, specialordlistor, språkvårdsartiklar och termbanker. Det är också väsentligt att översättaren har en god allmänbildning och encyklopedisk kunskap om det område som originaltexten behandlar. Utöver att behärska käll- och målspråken måste översättaren också kunna uttrycka sig i skrift och ha en god litterär kännedom. Till översättarens egenskaper hör också självständighet, omsorgsfullhet samt noggrannhet och han/hon bör ha en opartisk inställning till texten. Översättarens arbete kräver också kreativ fantasi och fördomsfri attityd.

3.2 Begreppen ekvivalens och översättningsmotsvarighet

Det viktigaste i översättandet är att hitta riktiga och passande målspråkliga uttryck så att de motsvarar originaltextens innehåll och källspråkliga uttryck. Förhållandet mellan käll- och målspråkliga motsvarigheter har ofta kallats med termen ekvivalens. Denna term är dock inte entydig för den har genom tiderna använts i många olika betydelser. Vanligast har man syftat med den på det semantiskt mest exakta motsvarighetsförhållandet mellan käll- och målspråk. (Ingo 1991, 81-82.)

Ekvivalens är alltså likvärdighet mellan källspråkets och målspråkets former. T.ex. är de följande svensk- och engelskspråkiga satserna semantiskt likvärdiga: sv. *I morgon börjar vi klockan åtta, precis.* resp. eng. *Tomorrow we begin at eight, precisely.* Dessa två satser uttrycker samma innehåll och förmedlar samma information, de är alltså ekvivalenta. Ekvivalens kommer inte an på bara ord som har samma betydelse i de två språken, utan man måste också ta hänsyn till grammatik, eller närmare bestämt syntax, och satsernas funktion i de två språken. (Wollin 1991, 41-42.)

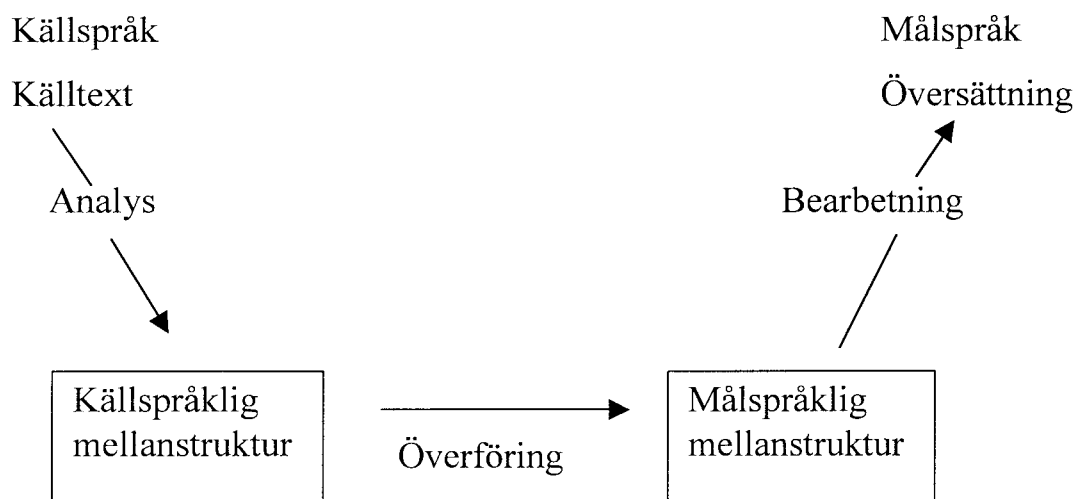
Anton Popovic (citerad i Bassnett 1995, 42-43) nämner fyra olika typer av ekvivalens. Den första är lingvistisk ekvivalens, som betyder detsamma som ord för ord-översättning. Paradigmatisk ekvivalens betyder däremot att ekvivalensen finns i grammatiska strukturer. Den tredje typen är stilistisk ekvivalens med vilken menas att källspråkets uttryckskraft förblir densamma. Ett exempel på detta är översättning av idiom som ofta översätts genom att ersätta källspråkets idiom med en målspråklig variant som kanske inte har samma form men har samma funktion (t.ex. sv. *ta sig själv i kragen* resp. fi. *ottaa itseään niskasta kiinni*). Den sista typen är textuell ekvivalens i vilken de syntaktiska formerna i de käll- och målspråkliga texterna har samma form.

Enligt Ingo (1991, 82) har man använt två olika termer på svenska, ekvivalens och översättningsmotsvarighet. Skillnaden mellan dessa två begrepp är att den första termen syftar på själva motsvarighetsförhållandet och den senare på ett ord eller ett uttryck som fungerar som motsvarighet. Man måste dock märka att termen översättningsmotsvarighet inte bara används när man talar om goda eller acceptabla motsvarigheter. Det finns många slags översättningsmotsvarigheter, från goda och medelmåttiga till dåliga och direkt felaktiga.

3.3 Översättningsprocess

3.3.1 Olika skeden i översättningsprocessen

Översättningsprocessen kan jämföras med brobyggande. I den ena ändan finns källspråket och den originala texten och i den andra ändan finns målspråket och översättningen. Mellan dessa två ändar kan man särskilja tre olika skeden: analys, överföring och bearbetning (se figur 1). Dessa skeden är dock inte fristående från varandra, utan de sammanhänger med varandra och deras ordning kan växla. Det viktiga är att inget av dessa skeden utelämnas. (Ingo 1991, 92-93.) Denna modell baserar sig på E. A. Nidas och C. R. Tabers (1982, 33) teori.

Figur 1 *Översättningsprocessen i tre skeden: analys, överföring och bearbetning* (Ingo 1991, 92 efter Nida & Taber 1982, 33.)

3.3.2 Analysskede

Det är omöjligt att översätta en text som man inte har förstått. Därför är syftet med analysskedet att förstå originaltexten och granska den ur olika synvinklar. Till textanalysen hör åtminstone fem delmoment: förberedande textanalys, grammatisk analys, semantisk analys, stilanalys och pragmatisk analys. (Ingo 1991, 93-94, Lundquist 1994, 19.)

Enligt Ingo (1991, 94) måste man först bekanta sig med texten och börja med en noggrann genomläsning. Det här skedet kallas för förberedande textanalys. För att få en riktig känsla för texten skall man genomläsa texten flera gånger. På det sättet blir den egentliga analysen lättare och texten känns bekant under själva översättningsarbetet.

Efter många genomläsningar skall översättaren göra en grammatisk analys. Syftet med den är att identifiera originaltextens konstituenterna och ta reda på deras

inbördes förhållande till varandra. Denna analys är både morfologisk och syntaktisk. Den grammatiska analysen kan innebära att man identifierar subjekt, predikat, objekt osv. eller att man markerar djup- och ytstrukturer av texten. Om källspråket och målspråket är mycket annorlunda, kan det också vara nödvändigt att gå tillbaka till textens kärnsatser. (Ingo 1991, 95-96, 120; Vehmas-Lehto 1999, 63-66.)

Om semantisk analys konstaterar Ingo (1991, 121-122) att den är ett synnerligen viktigt arbetsskede för översättaren. De enskilda uttrycken är vad som är betydelsebärande i texten och översättarens huvuduppgift är just en noggrann överföring av betydelse från källspråk till målspråk. Två viktiga begrepp i detta skede är denotation dvs. ordets grundbetydelse och konnotation dvs. ordets associationsinnehåll. (Vehmas-Lehto 1999, 67-68.)

Stilanalysen av ursprungstexten kan inte skiljas från de övriga analyskedena utan man drar nytta av alla dessa skeden vid den. Det är inte längre så viktigt att bevara stilen i översättningen som det var förr, men i alla fall måste varje översättare ta hänsyn till stilen i texten. Nuförtiden talar man ofta om två huvudstilar, skönlitterär stil och sakstil. Skillnaden mellan dessa är att den skönlitterära stilen strävar efter att uppnå vissa effekter, medan sakstilen betonar effektivitet och klarhet. (Ingo 1991, 151-152.)

Översättaren måste också tänka på om den översatta texten verkligen kommer att fungera i kommunikationssituationen i den nya kultur- och språkmiljön. Detta skede kallas för pragmatisk analys. Det finns både språkligt-konventionella skillnader och skillnader i kultur och bildning mellan olika samhällen och den översatta texten ska anpassas så att den kan tas emot i målkulturen. (Ingo 1991, 158-159.)

3.3.3 Överföringsskede

Ingo (1991, 165-166) hävdar att överföringen är det mest svårgripbara av översättningsprocessens olika skeden. Man kan inte beskriva vad som egentligen sker i översättarens tankar när han/hon översätter. I överföringsskedet överförs den noggrant analyserade texten till målspråket. Detta sker i översättarens hjärna och vanligen uppkommer ingen skriven text. Resultatet av överföringsprocessen är semantiskt exakt men den slutliga finslipningen och formuleringen saknas. Dessa råöversättningar som finns i hjärnan fungerar som utgångspunkt för bearbetningsskedet. (Sorvali 1983, 57-60.)

Vehmas-Lehto (1999, 131) redogör för några experimentella metoder som har använts för att forska i vad som sker i översättarens hjärna vid översättningsprocessen. Man har fått ganska lovande resultat med protokollundersökning. Denna metod innebär att översättaren kommenterar sina problem och lösningar till dem, dvs. tänker högt, samtidigt som han/hon arbetar. Kommentarererna littereras och jämförs med resultaten av översättarens arbete.

3.3.4 Bearbetningsskede

I bearbetningsskedet, som är det sista skedet av översättningsprocessen, får översättningen sin slutgiltiga finslipade form. Nu skall översättaren bearbeta de råöversättningar som producerats i överföringsskedet till en idiomatisk och smidig målspråklig text. Även stilen av översättningen ska motsvara originaltextens stil så långt som möjligt. (Ingo 1991, 216.) Man behöver dock inte följa källspråkets stil och form slaviskt. Översättaren bör fungera på målspråkets egna villkor och försöka skapa en dynamisk motsvarighet till den målspråkliga texten. (Ingo 1991, 235.)

Enligt Nida och Taber (1982, 120) finns det tre olika perspektiv som översättaren bör beakta vid bearbetningsskedet. För det första skall han/hon fästa uppmärksamhet vid varieteter av språket. Alla språk varierar angående tid, geografi, socioekonomiska klasser, oral eller skriftlig användning, litterära genrer osv. För det andra skall översättaren tänka på olika stilar och vilka komponenter och drag som är väsentliga för dem. För det tredje är det viktigt att komma ihåg tekniken med vilken man kan åstadkomma den åsyftade stilen. (Sorvali 1983, 60.)

3.4 Översättning av barnlitteratur

Barnlitteratur skiljer sig från vuxenlitteratur på många sätt. Först och främst måste man beakta att barn inte bryr sig om varifrån böckerna kommer. Anledning till att de läser dem är inte att de är utländska böcker, såsom vuxna ofta gör, utan de anser att de är olika slags äventyr, fantasiberättelser, osv. som är skrivna på deras eget språk. (Bamberger 1978, 19.) Teman, berättarteknik och språk är också annorlunda i barnböckerna än i vuxenlitteratur. Både författarna och översättarna fäster mycket uppmärksamhet också på begriplighet. Det är viktigt att inte förstöra barnens intresse för litteratur med för svårbegripliga böcker. Barnböckerna är dock inte bara underhållning utan viktiga medel i uppfostran och socialisation. På grund av detta är alla slags normer starkare i barnlitteraturen än i vuxenlitteraturen. (Puurtinen 2000, 107.)

Zohar Shavit (citerad i Puurtinen 2000, 107) nämner två allmänna krav som skiljer barnlitteraturen och dess översättande från vuxenlitteraturen. För det första måste en barnbok vara bl.a. ideologiskt och moraliskt till förmån för barn. För det andra måste intrigen, personskildringen och språket i boken anpassas så att de motsvarar barnens uppfattningsförmåga och läskunnighet. Dessa två krav

kan ibland vara kontroversiella. I olika kulturer och tidsperioder kan uppfattningar om vad som är till förmån för barn och vad barnen förstår variera och översättaren är kanske tvungen att redigera källtext så att den motsvarar uppfattningar och barnlitteraturens normer i mottagarkulturen. (Puurtinen 1995, 22.)

Ett karakteristiskt och ganska problematiskt drag i barnböckerna är att de är avsedda för två läsargrupper, barn och vuxna, som avviker från varandra med sina önsknings och som har olika smak för litteratur. Det är alltid vuxna (dvs. föräldrar, lärare, kritiker) som sätter de rådande trenderna i barnlitteraturen. Att skriva och att översätta för barn är svårt just därför att texten samtidigt bör tilltala två målgrupper: den primära läsaren – barnet – och auktoriteten i bakgrunden – vuxen. Några författare har löst detta problem genom att skriva ambivalenta texter. Med dessa menas sådana texter som har två implicita läsare. Barn ska läsa dem som sagor och förstå dem på det konventionella planet men vuxna förväntas att förstå de ironiska eller satiriska planen också. Exempel på sådana här texter är *Nalle Puh* av A.A. Milne och *Den lilla prinsen* av Antoine de Saint-Exupéry. Det är också möjligt att göra två olika översättningar av texten, den ena till barn och den andra till vuxna. (Oittinen 1993, 40; Puurtinen 1995, 19-20.)

Puurtinen (1995, 23-24) konstaterar att det också är mycket viktigt att beakta läsbarhet eller begriplighet, när man översätter till barn. Det betyder att textens svårighetsgrad måste anpassas till barnens läskunnighet samt att texten måste vara sådan att den flytande kan läsas högt. Läsbarheten varierar från språk till språk och från kultur till kultur. I en kultur kan barnböckerna skrivas i en hög stil för att berika barnens vokabulär. I en annan kultur kan tendensen däremot vara att språket i barnböckerna är lätt och vardagligt för att tröskeln till läsande skall vara så låg som möjligt.

4 OM ÖVERSÄTTNING OCH KULTUR

4.1 Definition av begreppet kultur

De flesta människor tänker att kultur är bara olika sätt att uttrycka sig intellektuellt och konstnärligt i olika länder. Man bör dock komma ihåg att ordet *cultura* i latin i första hand betyder odling. Ordets betydelse innehåller också den enskilda människan samt hela folket och landet. Till kultur hör också allt mellan fest och vardags, allt från samhällsekonomi till frukostvanor. (Outin 1997, 43.)

Nordstedts svenska ordbok (1990, 527) ger tre olika definitioner för ordet *kultur*. Den första definitionen syftar till samhället. Enligt den är kultur en ”form i vilken (viss) större grupp människor ordnar sin försörjning och organiserar gemensamma angelägenheter på samhällelig nivå”. Den andra definitionen omfattar t.ex. konst, litteratur och musik, dvs. kultur är ”sammanfattningen av allt som skapats av människor för att ge (högre) andliga upplevelser”. I tredje definitionen kan man se den ursprungliga betydelsen i latin. Enligt den betyder ordet kultur ”det att systematiskt odla jord, med vissa växter”.

Tyler (citerad i Kaikkonen 1994, 63) hävdar att kultur är en mångskiftande helhet som innehåller bl.a. kunskaper, färdigheter, moraluppfattningar, lagar, normer och seder som en människa som medlem i samhället anser och har ansett viktiga. Enligt denna holistiska synpunkt betyder kultur ungefär detsamma som samhälle.

Inom kultursociologin har man däremot ofta velat skilja kultur från institutioner, dvs. samhälle. Man utgår ifrån att varje kultur innehåller en stor mängd

delkulturer som kan avvika från varandra väldigt mycket. Strukturen av varje samhälle har också redan länge varit så mångfasetterad att rollerna av olika samhällsgrupper avgör kultur av dessa grupper. T.ex. kan kultur som olika åldersgrupper eller politiskt inriktade grupper har tillägnat sig vara mycket annorlunda. (Kaikkonen 1994, 65.)

Enligt Hall (1976, 16) finns det ingen aspekt i människoliv som inte är förknippad med kultur. Hall (1976, 129) poängterar också att kultur innebär olika kulturspecifika beteendemönster i vissa situationer, såsom när man hälsar, arbetar, äter, förhandlar, reglerar, lagar mat osv. Även Williams (1981, 53) konstaterar att kultur innebär hela livet och att den är ett så komplicerat begrepp att ingen människa någonsin kan definiera det i sin helhet. Så är kultur alltid dels okänd och dels oförstådd.

4.2 Relation mellan språk och kultur

Newmark (1988, 94-95) definierar kultur som levnadssätt och dess manifestationer som är karakteristiska för ett visst samhälle som använder ett visst språk för att uttrycka sig. Han betonar dock att språk inte är någon komponent eller något drag av kultur. Annars vore det omöjligt att översätta. Språk omfattar i alla fall många slags kulturella företeelser, t.ex. språkspecifika ord, som kan vara svåra att översätta.

Collier (1997, 37) konstaterar att kultur inte är människorna utan kommunikation som förenar dem. Hon påpekar också att det är inte bara att tala ett språk och att använda dess symboler som anses vara kultur utan det viktiga är att tolka dessa symboler enhetligt. Kaikkonen (1994, 67-68) betonar också relationen mellan kultur och interaktion. Enligt honom uppstår kultur i

interaktion och kommunikation mellan olika människor som bildar ett samhälle. En individ i samhället har behov av att kommunicera med andra medlemmar i samhället. Av denna helhet uppstår verksamhet som Kaikkonen kallar för kultur.

Enligt Argenton och Kellet (citerad i Alanen 2000, 29) är språk samtidigt en kulturell och social produkt. Den är ett instrument med vilket verklighet kan analyseras och tankarna av dess användare kan uttryckas och på detta sätt påverkar det både kultur och samhälle. Enligt dem uttrycker språk innehållet av den kultur som det tillhör.

Det finns också en teori som påstår att det är vårt språkssystem som representerar verklighet och på det sättet utformas kultur. Det kallas Sapir-Whorf hypotesen om lingvistisk relativitet. Hur man uppfattar världen påverkas enligt denna teori av strukturen av det nativa kulturella språket som man använder för att uttrycka sig. (Sapir 1949.)

4.3 Översättning av kulturbundna element

4.3.1 Originaltext vs översättning

När man översätter måste man gå över språk- och kulturgränser. Den originala texten återspeglar i allmänhet den kultur i vilken den har skrivits. Översättningen skrivs däremot som en målspråklig text och den är avsedd för läsare som bor i målkulturen. Här finns en konflikt. Många sådana element som mycket starkt reflekterar källkulturen kan nämligen upplevas främmande av läsarna som hör till målkulturen. (Leppihalme 2000, 89.)

Enligt Newmark (1991, 168) har översättaren tre alternativ inför ett kulturellt översättningsproblem. Det är möjligt att bevara källspråskulturen eller överföra det problematiska uttrycket till målspråskulturen. Det tredje alternativet är att välja någon internationell och interkulturell term. Det finns många olika möjligheter att förverkliga dessa alternativ och t.o.m. kan alla av dem användas i samma översättning.

Newmark (1988, 96) ger också en viktig generell instruktion för kulturell översättning. Enligt honom måste översättaren vara medveten om sådana kulturella prestationer till vilka det refereras i originaltexten och respektera alla andra länder och deras kulturer.

4.3.2 Översättning av kulturord

Det finns många s.k. kulturella ord som är svåra att översätta om det inte finns kulturell överlappning mellan käll- och målspråk, t.ex. *tagliatelle* eller *hacienda*. De flesta kulturella ord är lätta att märka för de associeras ofta med ett visst språk och de kan inte översättas ordagrant. Om det är möjligt att målgruppen inte förstår sådana här ord, kan de översättas genom att förklara deras betydelse på målspråk. (Newmark 1988, 94-95.)

Det finns olika slags kulturella ord som enligt Newmark (1988, 95) kan kategoriseras i fem grupper. De tre första grupperna är ekologi, materiell kultur och social kultur. Till den fjärde gruppen hör organisationer, aktiviteter, procedurer samt begrepp och i femte gruppen finns gester och seder.

Ekologi eller ord om natur skiljer sig normalt från andra kulturella termer på det viset att de vanligen inte är värdeladdade. De har inget politiskt eller

kommersiellt värde. I alla fall beror termernas spridning på viktighet av deras ursprungsland och hur specifika de är. Ett exempel på sådana här kulturella naturord är ord som betecknar 'slätt' för många länder har sina egna lokala ord för det – *tundra, prairie, pampa, savannah, llano*, etc. Alla dessa ord har starka element av lokal färg. I översättning skulle de normalt överföras som sådana till ett nytt språk, naturligtvis beroende på målgruppen. (Newmark 1988, 96-97.)

Materiell kultur eller artefakter innebär sådana element som mat, kläder, hus och fordon. För många är mat det viktigaste och känsligaste uttrycket för nationala kulturer. Alla länder har någon specialitet i sin matkultur och utländska mättermer kan ses på många ställen, t.ex. i menyer, kokböcker, turistbroschyrer och tidskrifter. Normalt kan de överföras som sådana till ett annat språk men det är viktigt att förklara deras betydelse med allmänna termer om det är möjligt att läsarna inte förstår dem, t.ex. 'pastarätt' – *cannelloni*. (Newmark 1988, 95, 97.)

Newmark (1988, 97-98) konstaterar att kläder som kulturella termer kan förklaras till målgruppläsarna genom att tillägga ett generellt substantiv om det behövs, t.ex. 'baskisk kjol'. Om detaljerna inte är viktiga kan man också använda bara generella termer. Benämningar på nationaldräkter översätts inte, t.ex. *sari, kimono*. Många samhällen har också sina egna benämningar för typiska hus och normalt översätts de inte heller. Exempel på sådana är *palazzo* ('ett stort hus'), *bungalow* och *pension*.

4.3.3 Översättning av måttord

Enligt Newmark (1988, 217) beror översättande av vikt, mått, mängder och mynt på deras roll i intrigen och på textens målgrupp. När man översätter

tidnings- och tidskriftsartiklar är det normalt att man använder det måttssystem som finns i det land där målgruppen bor. De två vanligaste måttsystemen är det s.k. Imperialistiska systemet (t.ex. *mile*, *pint* och *pound*) och det metriska systemet. När man översätter specialicerade artiklar eller professionella tidskrifter är det vanligt att det originella måttssystemet bibehålls.

Att bibehålla måttord i fiktiva verk eller inte är ett val som översättaren kan göra själv. Newmark (1988, 218) konstaterar att detta val beror på om det är viktigt att uttrycka lokalfärg av texten. Han föreslår att det i allmänhet är bäst att använda det måttssystem som är bekant för målgruppen. Vid barnboköversättning är det enligt Sundström (2001, 4) vanligt att alltid använda inhemska termer för mått, mynt och vikt.

Sundström (2001, 5) poängterar att det inte är alltid viktigt att bibehålla de exakta måtten som finns i originaltexten. Ibland är det bättre att helt utelämna besvärliga måttord när det inte är exakthet utan stämning som är det viktiga. Som exempel ger hon ett avsnitt i *Jane Eyre* av Charlotte Brontë och hur hon själv har översatt den. ”I hear a nightingale warbling in a wood half a mile off.” vs. ”Jag hör skogsdungen långt borta”. I detta fall är stämningen viktigare än det exakta måttet.

4.3.4 Översättning av dialekt

Man har diskuterat om det överhuvudtaget är nödvändigt att översätta dialektala drag i språket. Ståhl (1993, 130, 132) konstaterar att dialektöversättning borde betraktas som ett potentiellt översättningsproblem inom översättarutbildningen och dess betydelse inte borde glömmas. Författaren har nämligen alltid någon orsak varför han/hon använder dialektala markörer som stilmedel, t.ex. att

förbinda ett visst slags tal med en viss person eller att placera tal i en autentisk miljö. Newmark (1988, 195) menar att är det just översättaren som skall bestämma vilken funktion dialekten har i texten. Enligt honom är funktionen vanligen antingen att visa användning av slang i språket, att betona skillnader mellan olika sociala klasser eller att visa lokala kulturella drag i språket. Ståhl (1993, 132) påpekar också att läsarna reagerar på dialekter på olika sätt. Därför måste översättaren beakta målgruppen noggrant och rätta sig efter dess konventioner.

En viktig faktor i dialektöversättningen är med vilka språk översättaren opererar. Översättningsproblemen är mycket annorlunda om översättaren opererar med språkparet finska – svenska än med t.ex. språkparet engelska – arabiska. Finska och svenska språkområden är geografiska grannar och uppvisar liknande drag även politiskt, religiöst och socialt och det finns många finska dialektala ord som härstammar från svenskan, såsom *hantuukki* 'käsipyöhe' (sv. 'handduk'). De engelska och arabiska språkområden ligger däremot långt från varandra och de har inte så många gemensamma drag. (Ståhl 1993, 133.)

Ståhl (1993, 133-134) presenterar en modell för översättning av språkliga varieteter. Enligt den har översättaren tre möjliga strategiska alternativ. För det första kan översättaren inom prosan använda genuina dialekter om det med tanke på originalet och på målgruppen är befogat. Det viktiga är att dialekterna i både källspråket och målspråket motsvarar varandra på det sättet att de har samma inverkan på mottagarna. För det andra kan översättaren också använda talspråk utan dialektala drag. Då kan dock föreligga risken att måltexten förlorar en stor del av den originala atmosfären. En tredje möjlighet är att använda normalspråk i stället för dialekten.

4.4 Översättning av egennamn

Enligt det traditionella semantiska synsättet har egennamn ingen egentlig betydelse utan de bara identifierar olika slags individer. Om de inte har någon betydelse, har man ingenting att översätta. Därför kunde man säga att namn inte ska översättas. I verkligheten är det dock inte så här enkelt för egennamn är sällan helt betydelselösa ljudkombinationer. (Newmark 1981, 70; Ingo 1991, 204.) De flesta av dem har ett semantiskt innehåll (t.ex. *Tammerfors*, *Eriksson*, *Björklund*) som beskriver en plats, en person etc. I sådana här fall är översättande möjligt men inte nödvändigt. Det är också värt att märka att alla ljudkombinationer, som används som namn, inte passar lika bra in i alla språk och några ljudkombinationer kan vara omöjliga att uttala i en viss språkmiljö. Detta leder ofta till att svåruttalade namn anpassas till det egna språkets uttals- och skrivvanor (t.ex. es. *Londres*, fi. *Lontoo* 'London'). (Ingo 1991, 204-205.)

Ingo (1991, 205-208) konstaterar att egennamn också kan vara fiktiva som i skönlitteraturen och sådana egennamn översätts oftare än de verkliga namnen. Å andra sidan vill översättaren av skönlitterära verk ofta bevara de främmande namnen för att ge lokalfärg åt framställningen. Avgörande i detta val, att översätta namn eller inte, är åt vilken publik översättningen är riktad och om den originala berättelsen är förlagd till en klart definierad plats eller inte. Ett exempel på översatta namn inom skönlitteraturen är Astrid Lindgrens *Pippi Långstrump* som heter *Peppi Pitkätossu* på finska, *Pippi Longstocking* på engelska, *Pippa Mediaslargas* på spanska, *Pippi Langstrumpf* på tyska, *Fifi Brindacier* på franska, *Nagakutsushita no Pippi* på japanska osv. (Törnqvist 1977, 185-186, 191.) I det här fallet är det lätt att förstå varför namnet har blivit översatt för det beskriver Pippis utseende.

Det är just i barnlitteraturen man brukar översätta också egennamn. Enligt Stolt (1978, 135-136) underskattar man ofta barnens fantasi, intuitiva uppfattningsförmåga och villighet att intressera sig för allt nytt, främmande och svårt. Namn och boktitlar tillhör också denna kategori. Det är helt acceptabelt att översätta sådana originella namn som är svåra att uttala i målkulturen men man översätter ofta också sådana namn som finns i målspråket. T.ex. Astrid Lindgrens *Emil i Lönneberga* heter *Michel* på tyska fast namnet *Emil* finns i tyskan och det inte är svårt att uttala. *Michel* är däremot inget svenskt namn och *ich*-ljudet hör inte till svenskan. Bokens alla andra förnamn som har exakta tyska ekvivalenter har överförts utan några ändringar, t.ex. *Lina*, *Ida*, *Anton*, *Alfred* och man kan ifrågasätta om det var absolut nödvändigt att ersätta namnet *Emil* med *Michel*. Stolt föreslår att det skulle ha varit bättre att hitta på ett namn som vore allmänt också i Sverige.

5 OM ASTRID LINDGRENS LIV OCH BÖCKER

5.1 Författarinnan Astrid Lindgren

Astrid Lindgren föddes i Vimmerby i Småland den 14 november 1907. Hennes far var prästgårdsarrendatorn Samuel August Ericsson (1875-1969) från Sevedstorp och hennes mor var Hanna Ericsson (1879-1961), född Jonsson, från Hult. Hon hade tre syskon, Gunnar, Stina och Ingegerd och Astrid var det nästälsta av barnen. Gården där familjen bodde hette Näs och den låg nära småstaden Vimmerby. På det sättet blev både bondemiljön och småstadsmiljön bekanta för henne och de flesta av hennes böcker utspelar sig i dessa miljöer. (Lindgren 1977, 10; Edström 1992, 10.)

Redan i skolan var Astrid Lindgren en skicklig skrivare och hon fick alltid höra att hon skulle bli författare. Hon kallades t.o.m. för ”Vimmerbys Selma Lagerlöf”. Då bestämde hon att hon aldrig skulle skriva några böcker. Hon blev gravid när hon var 18 år gammal och på den tiden var det en skandal att ha barn utan att man var gift. Därför födde Astrid barnet, Lasse, i Danmark och inackorderade hos en fosterfamilj där. Hon själv flyttade till Stockholm för att slippa skvaller. Hon utbildade sig till sekreterare och hade plats på kontor. Så fort hon kunde tog hon hem barnet till inackorderingsrummet i Stockholm. Vid 23 års ålder träffade hon sin blivande man, Sture Lindgren, som var hennes chef, och de gifte sig 1931. Sitt andra barn, Karin, fick Astrid 1933. (Lindgren 1977, 10-11; Edström 1992, 8; Ljunggren 1992, 51-52.)

Att Astrid Lindgren på allvar kom i gång att skriva har hon själv betecknat som en slump. Hon började berätta om Pippi Långstrump till sin dotter och senare fick hon idén att skriva rent Pippiberättelsen och ge manuskriptet till sin dotter i födelsedagspresent. Hon skickade också en kopia till Rabéns & Sjögrens förlag som hade en pristävlan om barnböcker. Hon fick första pris och Pippi blev en succé. (Lindgren 1977,12; Edström 1992, 10.)

1946 blev Astrid Lindgren anställd på Rabén & Sjögrens förlag, där hennes böcker gavs ut och fram till 1970 var hon chef för barnboksutgivningen. I sin livstid var och fortfarande är hon en av världens populäraste barnboksförfattare och hennes böcker har översatts till cirka 60 språk. (Edström 1992, 10, 12.) Hon dog den 28 januari 2002.

5.2 Emil i Lönneberga

När Astrid Lindgren frågades vilken av hennes figurer som stod henne närmast brukade hon svara Emil. Det var därför att människorna och miljöerna i Emil-böckerna var henne så förtrogna. Emil, den småländske illbattningen, är hjälten i tre böcker: *Emil i Lönneberga* (1963), *Nya hyss av Emil i Lönneberga* (1966) och *Än lever Emil i Lönneberga* (1970). Utöver att vara roande barnböcker är Emil-trilogin en folklivs- och hembygdsskildring, där det finns mycket släkttradition och familjehistorier. (Edström 1992, 129.)

Astrid Lindgren (1971, 9) har själv förklarat att Emil i Lönneberga var först bara ett namn som hon använde för att tysta en gallskrikande unge. ”Gissa vad Emil i Lönneberga gjorde en gång?”, frågade hon skrikaren och denne ville nödvändigt veta vad Emil i Lönneberga gjorde en gång. Det blev liv i ungen utan att författaren visste hur det gick till och Emil började göra hyss.

Astrid Lindgrens far, Samuel August, är i viss mån en förebild till Emil. I sin barndom var Samuel August en ungefär likadan liten Smålandspojke som Emil och till sist blev Emil för honom någon som nästan fanns i sinnevärlden. Som barn öppnade han också grindar för att få lite pengar precis som Emil och marknader, auktioner och husförhör var spännande också för honom i sin barndom såsom de var för Emil. (Lindgren 1971, 9.)

Emil är en rackarunge vars uppgift är att göra hyss. Han är berömd i hela socknen och alla väntar på vad han skall ta sig för härnäst. I grunden är han dock ingen typisk buspojke utan han råkar ut för sådana situationer att allt går fel fast hans intentioner oftast är goda. (Edström 1992, 129-131.) Emil är dock inte bara en rackarunge utan han är också en hjälte. Det är tydligt från första början för han har ambitionen, han är ”stark som en liten ox” (Lindgren 1963, 5) och han

har de viktiga attributen ”myssen”, ”byssen” och senare en egen häst. Emils hjältedom kulminerar i den tredje boken i vilken Emil räddar livet av sin bästa vän, Alfred, som är drängen i Lönneberga. Emil vill också ha makt: ”Han ville bestämma över mamma och pappa och hela Katthult och helst över hela Lönneberga” (Lindgren 1963, 8). Det är just maktkampen som gör att Emil så ofta råkar ut för svårigheter med sin pappa. (Adolfsson, Eriksson & Holm 1977, 37-39.)

5.3 Andra verk av Astrid Lindgren

Enligt Edström (1992, 23) skrev Astrid Lindgren cirka 35 böcker om man inte räknar filmmanus och bilderböcker. Hennes populäraste figur utöver Emil är Pippi Långstrump med vilken hennes författarkarriär på riktigt började. Den första Pippi-boken kom ut 1945 och den vilda flickan krävde ytterligare två andra volymer. Pippi är ett okonventionellt barn som bor med sin apa och häst i sitt konstiga hus, Villa Villekulla. Hon är mycket stark och bryr sig inte om normer eller artighetsregler. (Edström 1992, 80-82.)

Sagoromanerna *Mio, min Mio* (1954), *Bröderna Lejonhjärta* (1973) och *Ronja rövardotter* (1981) är också berömda i hela världen. De två första böckerna är byggda på kontrast och korrespondens mellan fantasi och verklighet. *Mio, min Mio* är en berättelse om en pojke som har det svårt i det riktiga livet och en dag förs han i en färd bort till en sagovärld där han är en prins. *Bröderna Lejonhjärta* berättar om två bröder som dör och har åtskilliga äventyr i den andra världen, Nangijala. Boken behandlar frågan om liv och död samt frågan om gott och ont. *Ronja Rövardotter* är däremot en riktig rövarroman i vilken det finns sådana element som kärlek, familjeliv och livsåskådning. Ronja är dottern till en grym rövarhövding och som centrum i berättelsen är en kluven borg där två fientliga

rövargång bor var i sin halva. Ronja och sonen till hövdingen av det andra rövargänget, Birk, blir kär i varandra och har det svårt för deras fäder hatar varandra. Det finns också fantasi i boken. (Edström 1992, 166-168, 222-224, 256.)

Dessutom skrev Astrid Lindgren flickböcker såsom *Britt-Mari lättar sitt hjärta* (1944) och *Kerstin och jag* (1945) och humoristiska böcker om *Karlsson på taket* (1955, 1962, 1968). Hon skrev också barndeckare om *Mästerdetektiven Blomkvist* (1946, 1951, 1953) och olika slags idylliska barndomsskildringar såsom *Alla vi barn i Bullerbyn* (1947), *Madicken* (1960) och *Vi på Saltkråkan* (1964). (Törnqvist 1977, 184-225; Edström 1992, 5-6.)

6 EGENNAMN

Enligt Ingo (1991, 205-208) är det möjligt att översätta egennamn i den fiktiva litteraturen. Namnen har ofta någon funktion i berättelsen och de är inte bara betydelselösa ljudkombinationer. Därför översätts de ofta, speciellt om översättaren vill anpassa texten för målgruppens hemland. Stolt (1978, 135-136) konstaterar att det är vanligt att översätta namn speciellt i barnböckerna för det kan vara svårt för barn att läsa eller förstå utländska namn.

I Emil-böckerna är personnamnen typiska svenska namn, t.ex. Emils pappa heter *Anton Svensson*, Emils mamma heter *Alma* och Emils lillasyster *Ida*. Dessa personer presenteras på följande sätt i originalet och översättningarna:

- (1) a. Fast nu ska vi hålla oss till det som hände när *Emil* var liten och bodde på gården Katthult i Lönneberga by i Småland med sin pappa, som hette *Anton Svensson*,

och sin mamma, som hette *Alma Svensson*, och sin lilla syster *Ida*. I Katthult hade de också en dräng, som hette *Alfred*, och en piga, som hette *Lina*. (L1a, 9.)

- b. Mutta pysytellään nyt vain siinä ajassa, jolloin *Eemeli* oli vielä pieni ja asui Kissankulman talossa Vaahteramäen kylässä isänsä *Anttoni Niemisen*, äitinsä *Alma Niemisen* ja pienen *Iida*-siskonsa kanssa. Kissankulmassa oli myös renki *Aatu* ja piika jonka nimi oli *Liina*. (L1b, 7.)
- c. But just now we will talk about what happened when *Emil* was a little boy, living at Katthult in Småland, with his father, whose name was *Anton Svensson*, and his mother, whose name was *Alma Svensson*, and his little sister *Ida*. There was a farm lad, too, called *Alfred*, and a maidservant called *Lina*. (L1c, 10.)

I de finska översättningarna är alla personnamn översatta på så sätt att de motsvarar de originala svenska personnamnen så mycket som möjligt. *Emil* själv har blivit *Eemeli*, *Anton* har blivit *Anttoni*, osv. Sådana personnamn som finns både i svenskan och i finskan har inte ändrats, t.ex. *Alma*. Efternamnet *Svensson* har blivit *Nieminen* i de finska översättningarna. Det låter inte som namnet *Svensson* men funktionen är likadan i de båda kulturerna. *Svensson* är ett ungefär lika typiskt namn i Sverige som *Nieminen* är i Finland. Översättandet av alla namn är förståeligt därför att finskan skiljer sig mycket från svenskan och det finns många ljud och ljudkombinationer som inte är vanliga i finskan. För småbarn kunde det vara svårt att uttala t.ex. namnet *Alfred* men den finska motsvarigheten *Aatu* är lätt för alla finnar oberoende av ålder.

De engelska översättarna har inte översatt egennamn, utom i några enstaka fall. De svenska namnen fungerar bra i den engelska texten om de inte innehåller sådana bokstäver som inte finns i engelskan, t.ex. *å*, *ä* och *ö*. Dessa bokstäver kan vara svåra för engelskspråkiga barn som inte vet hur de uttalas och det

skulle ha varit bättre att ändra dem på något sätt. Ett exempel på sådana namn är *Krösa-Maja*, en gammal gumma som bor i närheten av Emils hemgård Katthult.

I böckerna finns det också personer som har något öknamn, tex. den ovannämnda *Krösa-Maja*. Hon har fått namnet på grund av att hon brukar hjälpa Lönnebergaborna med olika hushållssysslor och ordet *kröson* är ett provinsieellt ord för 'lingon'. (Nordstedts svenska ordbok 1990, 525). Lingonsylt eller *krösamos*, som det kallas i boken, är en vanlig del av Lönnebergabornas dagliga mat. I de finska översättningarna heter hon *Pöperö-Maija* 'Mos-Maja' och också det finska namnet syftar på maten och berättar om hennes uppgift i samhället. De engelskspråkiga läsarna missar denna information för namnet *Krösa-Maja* betyder ingenting för dem. På samma sätt berättar namnen på hjonen som bor i fattigstugan något om deras säregenskaper, t.ex. *Stolle-Jocke*, *Johan Ett Öre* och *Lillklossan*. Deras finska motsvarigheter är *Pöhkö-Jukka*, *Jussi Penninraha* och *Amalia Armas*. Dessa namn väcker associationer om personernas utseende och karaktär men för engelskspråkiga läsare är de bara namn för de har inte översatts till engelska.

I boken *Än lever Emil i Lönneberga* förekommer det också två namn på gudar. När det är husförhör i Katthult, berättar prostens om Adam och Eva, som var de första människorna i jorden. Sedan börjar han förhöra Lina.

- (2) a. "Nå, Lina, vad hette nu våra första föräldrar?" "*Tor och Freja*", sa Lina utan att blinka och Emils mamma blev röd i ansiktet av förargelse över Linas dumma svar, jo, för *Tor och Freja* var ju ett par gamla gudar som folk i Småland trodde på under den hedniska tiden ... (L2a, 124-125.)
- b. – No, Liina, sanohan ketkä olivat myös sinun esivanhempiasi? – *Miina ja Paavali*, sanoi Liina silmää räpäyttämättä, ja Eemelin äiti punastui kiukusta, kun Liina vastasi niin tyhmästi. (L2b, 259.)

- c. 'Now, Lina, what were the names of our first ancestors?' '*Thor and Freya*,' said Lina promptly, and Emil's mother blushed with shame because of Lina's stupid answer. You see, *Thor and Freya* were two ancient Swedish gods whom the people in Småland worshipped long ago in heathen times... (L2c, 110.)

I den engelska översättningen har översättaren valt att använda samma namn som i källtexten. De är bara i en anpassad form. I den finska översättningen har översättaren däremot använt helt olika namn. *Tor* och *Freja* är nordiska gudar som inte tillhör den finska historien och därför har översättaren ersatt dem med namn på Linas egna föräldrar, *Miina* och *Paavali*.

I Emil-böckerna finns det gott om husdjur och nästan alla av dem har något namn. Dessa namn är också beskrivande och många av dem innehåller information om djurens utseende. T.ex. heter en av korna i Katthult *Broka*. Namnet är tydligen en ledning av ordet *brokig* som betyder 'sammansatt av sinsemellan olikartade färger'. (Nordstedts svenska ordbok 1990, 124). Därför är namnet *Kirjo* i den finska översättningen lyckat. Det berättar om kons utseende på samma sätt som det svenska namnet och det är ett riktigt namn på en ko också i Finland. I den engelska översättningen heter kon också *Broka* och för engelskspråkiga läsare väcker det inga associationer av olika färger. Det kan t.o.m. vara missvisande för det liknar ordet *broken* 'sönderbruten' i engelskan och det ursprungliga namnet har ingenting att göra med sönderfallet.

Det finns två husdjursnamn som har översatts både till finska och till engelska. Det beror på att dessa två djur är mycket viktiga för händelseförloppet och deras namn påminner läsarna om deras säregenskaper. Författaren förklarar också mycket noga hur de har fått sina namn och därför vore det svårt om översättarna inte hade översatt dem. Det ena av dessa djur är en höna som heter *Halta Lotta*. Den har en gång råkat bryta ena benet som inte har läkts ordentligt. Därför haltar

den eländigt när den går. Emil köper hönan på auktionen i Backhorva för han råkar höra att den är gårdens bästa värphöna och dessutom älskar han djur. Alla andra skrattar åt honom men under tiden visar det sig att Emil har gjort ett klokt inköp. I den finska översättningen heter hönan *Nilkku-Lotta* och den engelska hönan heter *Lame Lotta*. Dessa båda namn betyder ungefär detsamma som det svenska namnet.

Det andra viktiga djuret vars namn har blivit översatt är *Griseknoen*, Emils egen gris. Emil får den genom att rädda den från dess grymma mor och genom att ta hand om den när den är svag och liten. Emils mamma och Lina tycker också synd om den lilla grisen och enligt deras utrop får grisen sitt namn.

- (3) a. Det tyckte Emils mamma också. ”*Stackars lille knoen*”, sa hon, för det säger man i Småland, om man tycker synd om någon som är liten. Lina hade också ett gott hjärta för djur och särskilt för den här grisen. ”*Stackars lille griseknoen*”, sa hon, ”han dör nog snart.” (L2a, 69-70.)
- b. Samaa mieltä oli Eemelin äitikin. – *Ressu pieni pilperoinen*, hän sanoi kuten seudulla oli tapana sanoa, silloin kun surkuteltiin jotain oikein pientä. Liina oli myös hellä eläimille ja porsas hellytti häntä erityisesti. – *Possuressu*, kohta se kyllä kuolee, hän sanoi. (L2b, 218.)

Griseknoen heter alltså *Possuressu* ’stackars nasse’ i den finska översättningen. Den har ungefär samma betydelse i finskan som det svenska namnet har i svenskan. Den engelska översättningen är däremot lite annorlunda:

- c. Emil’s mother thought so, too. ’*Poor little beast,*’ she said. ’He’s sure to die soon.’ Lina was fond of animals, too, and especially of this piglet. ’*Poor little piggy-beast,*’ she said. ’He’s sure to die soon.’ (L2c, 64.)

Piggy-Beast heter grisen på engelska och ordet *piggy* betyder en liten gris. Det finns dock en motsättning mellan orden *piggy* och *beast*. Ordet *beast* betyder ett djur, speciellt ett sådant som är stort eller farligt, eller ett sådant som är ovanligt. *Beast* har också betydelsen 'svin' men då är det fråga om ett stort svin. (Oxford Advanced Learner's Dictionary 2000, 94). Med denna kontrast mellan dessa två ord, *piggy* och *beast*, framhävar översättaren hur liten och svag den lilla grisen faktiskt är i början och den blir ännu mer ömkansvärd.

Utöver person- och djurnamn finns det också många ortnamn i Emil-böckerna. Den originala berättelsen är förlagd till Småland i Sverige såsom man kan se i exempel (1). Exempel (4) visar hur Emil och hans hemort presenteras för första gången.

- (4) a. Fem år var han och stark som en liten ox, och han bodde *på gården Katthult i Lönneberga by i Småland*. (L1a, 5.)

I den svenska originaltexten behövs det inget omnämnande om att Småland ligger i Sverige för det är självklart för alla svenska läsare. I den engelska översättningen finns det dock ett tillägg om att boken berättar om livet i Sverige. Själva ortnamnen har dock inte översatts utan de är desamma som i den svenska källtexten.

- b. He was five years old and as strong as a young ox, and he lived *at Katthult, in Lönneberga, a village in Småland, in Sweden*. (L1c, 8.)

Den finska översättningen skiljer sig mycket från den engelska översättningen och också från källtexten.

- c. Eemeli oli väkevä kuin pieni härkä ja hän asui *Kissankulman talossa Vaahteramäen kylässä*. (L1b, 5.)

I den finska versionen sägs det ingenting om Småland eller Sverige och översättarnas intention är att förlägga berättelsen till Finland. Det lyckas mycket bra för den svenska och den finska kulturen har många gemensamma drag på grund av att Sverige och Finland är grannländer med en dels gemensam historia. Den engelska kulturen skiljer sig däremot mycket från den svenska kulturen och översättarna skulle ha varit tvungna att göra stora förändringar om de hade velat flytta berättelsen till England eller något annat engelskspråkigt land.

I de finska böckerna har alla ortnamn översatts till finska. De ger berättelsen finsk lokalfärg och för barn är det lättare att föreställa sig hur de olika platserna i böckerna ser ut för de finska namnen är lika beskrivande som de svenska är för svenska barn. I exempel (4) kan man se att gården *Katthult* är *Kissankulma* och byn *Lönneberga* är *Vaahterämäki* på finska. *Vaahterämäki* är en direkt ord för ord-översättning från svenska. Andra sådana exempel är *Mariannelund*, där doktorn bor och som heter *Marjomäki* på finska samt *Vimmerby* och *Hultsfred*, som ligger nära *Lönneberga*. De har översatts med *Vinnikka* och *Hulttakorpi*. Översättarna har skickligt imiterat ljudstrukturen av de svenska namnen.

Fast den svenska och engelska kulturen skiljer sig väldigt mycket från varandra och översättarna har velat bevara den originella svenska kulturen, skulle det ha varit bättre att ändra några namn i den engelska översättningen. I den finns det nu några svåra namn som säkert vållar svårigheter för engelskspråkiga läsare. T.ex. låter *Jönköping* (*Juvanranta* på finska) och *Eksjö* (*Tammijärvi* på finska) främmande för dem. De är äkta svenska ortnamn men huvuddelen av läsarna är barn som inte bryr sig om så mycket hur äkta namnen är. En lösning till detta problem skulle ha varit att anpassa de svåruttalade namnen till engelskans skriv- och uttalsvanor.

I Emil-böckerna finns det ytterligare namn på tidningar. I dem berättas det bl.a. om Sparven som är en ryslig tjuv i Småland.

- (5) a. Det stod mycket om hans bravader både i *Smålands-Tidningen* och *Hultsfreds-Posten*. (L1a, 110.)
- b. Hänen tekosistaan kerrottiin yhtä mittaa *lehdissä*. (L1b, 63.)
- c. Many of his exploits figured in *the Småland Times* and *the Hultsfred Post*. (L1c, 87.)

I den engelska översättningen har översättaren använt typiska engelska namn på tidningar, *Times* och *Post*. De låter dock litet konstiga för namnen *Småland* och *Hultsfred* är i sin ursprungliga svenska form. Ornamnen har inte översatts i någondera boken och därför kan de inte heller översättas i det här sammanhanget men sådana tidningar som *the Småland Times* och *the Hultsfred Post* kan utkomma varken i Sverige eller i Storbritannien.

Den finska översättningen säger bara allmänt *lehdissä* 'i tidningar'. I detta fall finns det skillnad mellan de två översättarna. Aila Meriluoto har inte översatt namn på tidningar i boken *Vaahteramäen Eemeli* utan använt bara allmänna uttryck såsom i exempel (5). Kerttu Piskonen har däremot översatt också namnen på tidningar i boken *Eläköön Eemeli*. Piskonen använder namnet *Maakunnan Uutiset* 'Landskapets Nyheter' av *Smålands-Tidningen* (Lindgren 1992, 201). Namnet är dock allmänt och det avslöjar inte vilket landskap det är fråga om. Tidningen *Hultsfreds-Posten* nämns inte i boken *Än lever Emil i Lönneberga* men dess finska översättning kunde vara t.ex. *Seudun Sanomat* 'Traktens Tidning' som är ett lika allmänt namn som *Maaseudun Uutiset* och det kunde vara ett namn på en tidning i Finland.

7 DIALEKTALA DRAG

Om originaltexten innehåller dialektala drag har översättaren enligt Ståhl (1993, 133-134) tre alternativ. Det är möjligt att ersätta den källspråkliga dialekten med en genuin källspråklig dialekt eller använda talspråk utan några dialektala drag. Översättaren kan också använda standardspråk och inte bry sig om dialekten.

Emil i Lönneberga bor i Småland och talar småländska. Första gången berättar författaren om det i början av boken *Emil i Lönneberga*, där Emil presenteras.

- (6) a. Och så *talade han småländska*, det lilla livet, fast det kunde han inte hjälpa. *Det gör man i Småland*. (L1a, 5-6.)

I den finska översättningen berättas det att man talar ett visst slags språk i den trakten där Emil bor men det har inte definierats vilken trakt det är fråga om. Därför finns det inte heller något namn på den dialekt som Emil talar. I den engelska översättningen finns det däremot inget omnämnande om att man talar dialekt i Småland.

- b. Ja tietysti hän *puhui samanlaista kieltä kuin sillä seudulla puhuttiin*, minkäpä hän sille mahtoi. (L1b, 5.)

Författaren ger ett exempel på hur den småländska dialekten låter och beskriver hur Emil säger när han vill ha sin kära mössa som hans pappa har köpt åt honom.

- (7) a. När han ville ha sin mössa, då sa han inte som du: "Jag vill ha min mössa." Han sa så här: "*Jag vill ha mi mysse!*" Hans "mysse", det var en sådan där skärmmössa med svart skärm och blå kulle, ganska ful. Den hade hans pappa köpt åt honom en gång när han for till stan. (L1a, 6.)

- b. Kun hän halusi lakkinsa, hän ei sanonut kuten sinä: ”Minä tahdon lakkini.” Hän sanoi näin: ”*Mie tahon miun mössykkäin!*” Hänen mössykkänsä oli tuollainen lippalakki, jossa on musta lippa ja sininen päällinen, aika ruma lakki. Isä oli ostanut sen hänelle kerran kaupungista. (L1b, 5.)
- c. One day his father went to town and bought him a cap... It was one of those with a shiny black peak and a blue crown, and really did feel rather bumpy. (L1c, 8-9.)

Översättarna har fattat olika slags beslut om att översätta dialekt. I de finska översättningarna av Aila Meriluoto och Kerttu Piskonen finns det ibland några dialektala uttryck och speciellt i boken *Vaahterämäen Eemeli* har Meriluoto ersatt den småländska dialekten med den finska karelska dialekten som talas i östra Finland. I exempel (7) är orden *mie* och *miun* sådana som starkt förknippas med den karelska dialekten. Också affixet *-in* som ägandemarkör är ett karelskt särdrag. I de båda engelska översättningarna av Michael Heron och Lilian Seaton finns det ingen dialekt och översättarna har använt normalspråk i stället för dialekten. I exempel (7) berättas det bara hur Emil har fått sin mössa och hur den ser ut.

Författaren gör också skillnad mellan olika samhällsklasser genom att använda dialekt. De som har högre maktposition talar vårdat allmänspråk, men ju lägre maktposition man har, desto mer dialekt talar man. T.ex. Lina, som är piga i Lönneberga, talar väldigt bred dialekt. Hon gör det dock inte alltid, utan speciellt när hon säger något dumt. I husförhöret svarar hon till prostens, som har berättat att Gud har skapat världen och att också Lina är ett riktigt underverk, på följande sätt:

- (8) a. Ja, det förstås, själva mej var väl inte så märkvärdigt å göra. Men alla di där krumelurerna som jag har i örona, di tycker jag det skulle vara marigt å få ihop! (L2a, 125.)

I den finska översättningen finns det ingen dialekt i det här fallet utan bara ett talspråkligt ord *arvaamma* 'troligen' i slutet av Linas replik:

- b. Vaikka eihän minun luomisessani tietenkään niin ihmeesti ole ollut tekemistä. Mutta kaikkia noita krumeluureja, joita minulla on ollut korvissa, on mahtanut olla työlästä koota, *arvaamma*. (L2b, 259.)

I den engelska översättningen finns det inga dialektala drag utan Lina talar standardspråk. Det enda som tyder på det talade språket är ett litet rim *curls and squirls*:

- c. It wasn't so remarkable to make me, but I think that all those *curls and squirls* in my ears must have been very difficult to make. (L2c, 112.)

På vissa ställen vill författaren byta stil och låta bli med dialekten för en stund. Hon uppmanar sina läsare att inte bry sig om dialekten och efter det är alla repliker standardspråkliga innan hon igen tar upp dialekten.

- (9) a. "Måste du sörpla så där", undrade hans mamma. "Annars vet man inte att det är soppa", sa Emil, det vill säga egentligen sa han så här: "*Annars vet en inte att dä ä söppe*" *Men vi bryr oss inte om det nu, det där med småländskan*. (L1a, 14.)
- b. – Täytyykö sinun hörppiä tuolla tavalla, äiti torui. – Eihän se muuten keitolta maistu, sanoi Eemeli. Tai oikeastaan hän sanoi näin: – *Silleen se vasta makosalt maistuu. Mutta mitäpä murteesta, ei välitetä siitä nyt*. (L1b, 10.)
- c. 'Must you make that noise?' asked his mother. 'Well, you can't tell you're having soup, otherwise,' said Emil. (L1c, 14.)

I den finska översättningen har dialekten ersatts med en finsk dialektvariant och också meddelandets innehåll har ändrats. ”*Eihän se muuten keitolta maistu*” är en direkt översättning från svenskan men ”*Silleen se vasta makosalt maistuu*” (’På det sättet smakar det ju läckert’) låter bättre som dialektalt tal. I den engelska översättningen används däremot standardspråk vilket är naturligt för dialekten används inte alls i hela verket.

8 ORD OM NATUR

Natur är ett fenomen som skiljer sig från en kultur till en annan. Det beror på att olika folk bor i olika geografiska områden vars naturförhållanden kan variera mycket. Varje kultur har sina egna ord för de naturfenomen som är viktiga för dem och motsvarigheter till dessa ord finns kanske inte alls i andra kulturer.

Den svenska och den finska naturen är mycket likadana på grund av att Sverige och Finland är grannländer. Storbritannien ligger inte heller så långt borta men naturen skiljer sig från den svenska och den finska i någon mån. I Emilböckerna spelar naturen en viktig roll för berättelsen är förlagd till landet och många händelser sker ute i naturen.

I början av boken *Emil i Lönneberga* och i dess finska och engelska översättningar beskrivs hur det ser ut i Emils hemtrakt:

(10) a. Och runt omkring låg åkrar och *ängar* och *hagar*... (L1a, 11.)

b. Ja ympärillä oli peltoja ja *niittyjä* ja *laidunmaita*... (L1b, 8.)

c. And fields and *ploughland* and *hedges*... (L1c, 12.)

De svenska och finska orden motsvarar varandra. *Äng* är 'ett markområde som huvudsakligen är bevuxet med (friskt) tätt gräs och örter men knappast med träd' (Nordstedts svenska ordbok 1990, 1200). *Hage* är däremot 'inhägnad betesmark som inte bearbetas utan har naturlig karaktär' (Nordstedts svenska ordbok 1990, 362). I finskan har orden *niitty* och *laidunmaa* samma betydelser.

I den engelska översättningen har *äng* ersatts med *ploughland* 'odlingsmark'. Skillnaden mellan dessa ord är att det inte odlas någonting annat än gräs i ängarna men ordet *ploughland* innebär att alla slags växter kan odlas där. Det motsvarande engelska ordet för svenskans *äng* är *meadow* men översättaren har valt att använda ett annat ord med en litet skiljande betydelse. Ordet *hedge* 'häck' har dock ingenting att göra med *hage*. *Hedge* är en rad av buskar eller små träd som har planterats nära varandra, i allmänhet längs kanten av en åker, en trädgård eller en väg (Oxford Advanced Learner's Dictionary 2000, 603). Den engelska motsvarigheten till svenskans *hage* är *pasture*. Orden *äng* och *hage* har inte så stor inbördes betydelseskilnad och därför har översättaren kanske velat visa mångsidighet av den svenska naturen med att använda orden *ploughland* och *hedge*.

Åskan är ett fenomen som är vanligt i varje kultur. Det finns dock olika sätt att uttrycka det. En gång säger Lina att det lönar sig inte att Emil går i söndagsskolan för han kommer aldrig till himlen, utom med ett undantag:

(11) a. ...ja, det skulle vara då om di behöver nån hjälp med *åskan* förstås! (L2a, 7.)

b. ...paitsi tietekin jos tarvitsevat apua *ukonilmalla*. (L2b, 168.)

c. ...well, unless they need you up there to help make *thunder and lightning*. (L2c, 8.)

Åska betyder 'ett väder som kännetecknas av blixtar och kraftigt knallande eller mullrande ljud samt vanligen häftiga skurar av regn eller hagel och våldsamma vindstötar' (Nordstedts svenska ordbok 1990, 1189). Finskans ord *ukonilma* innebär också alla de ovannämnda elementen. I engelskan behövs det däremot två ord för att uttrycka både det kraftiga ljudet och blixterna. *Thunder* innebär bara ljudet som hörs efter blixtar och *lightning* motsvarar svenskans ord *blixt*. Om man ville använda bara ett ord i engelskan, kunde man säga *thunderstorm* 'åskstorm'.

Det finns också sådana naturelement som är mer specifika i den ena kulturen än i den andra. I boken *Än lever Emil i Lönneberga* berättas det om Emils trögubbar som han täljer varje gång han har gjort något hyss och blir inlåst i snickarboden. Nästan alla av dem finns kvar än i dag:

- (12) a. ...utom den som hans mamma grävde ner bakom *vinbärsbuskarna*. (L2a 1970, 8.)
- b. ...lukuun ottamatta sitä yhtä, jonka hänen äitinsä hautasi *viinimarjapensaiden* taakse. (L2b, 170.)
- c. ...except for the one which his mother buried behind the *red-currant bushes*. (L2c, 10.)

I originalet och i den finska översättningen står det *vinbärsbuskarna* resp. *viinimarjapensaiden* som har samma betydelse. I den engelska översättningen har översättaren använt ett mer specifikt ord *red-currant bushes* fast originalet inte berättar om det är fråga om svarta, röda eller vita vinbär. I engelskan vore det helt möjligt och naturligt säga *currant bushes* som skulle motsvara originalet. Normalt finns det åtminstone röda och svarta vinbärsbuskar i trädgården av en bondgård.

I Emil-böckerna finns det ganska mycket bildspråk och man kan hitta ord om natur också i metaforer. En gång berättar Krösa-Maja om tyfus för Emil och beskriver hur den kan komma till Lönneberga:

(13) a. Det flyger som *maskroseffun* över hela Småland... (L2a, 48.)

b. Lentää vaan yli pitäjän kuin *voikukan hahtuva*... (L2b, 201.)

c. It's flying all over Småland like *dandelion seeds*... (L2c, 46.)

De båda översättningarna betyder ungefär detsamma som originalet. Det finns dock nyansskillnader mellan dem. *Fjun* är 'kort, fint (kropp)hår särskilt på barn' (Nordstedts svenska ordbok 1990, 246) men ordet *maskroseffun* kan också användas i betydelsen 'maskrosdunboll'. Finskans ord *hahtuva* motsvarar mera ordet *dunboll* och det nästan liknande ordet *haituva* motsvarar ordet *ffun*. I engelskan har översättaren använt ett allmännare uttryck *dandelion seeds* 'maskrosefrön'. Maskroseffun består av frön, så betydelsen är samma som i originalet. I engelskan finns dock uttrycket *blowball of a dandelion* som vore mer beskrivande i detta sammanhang för metaforen används för att beskriva hur lätt en svår sjukdom smittar.

I Emil-böckerna finns det några sådana uttryck som berättar om vad man kan göra ute i naturen. Dessa sysslor är inte allmänna i alla länder och det kan förorsaka översättningsproblem.

(14) a. Han blåste på ett grässtrå... (L2a, 89.)

b. Hän puhalteli heinä... (L2b, 233.)

c. ...trying to blow a sound on a blade of grass that he held between his thumbs... (L2c, 81.)

Om det i Sverige och Finland berättas att någon blåser på ett grässtrå, väcker det en association om en varm och sysslolös sommardag med fågelsång och solsken. Man behöver inga förklaringar hur man blåser utan det är självklart för alla. Denna syssla är dock inte så vanlig i England och därför har översättaren noga förklarat vad Emil gör för att blåsa ett ljud med hjälp av ett grässtrå.

9 MÅTTENHETER

Måttenheter är inte alltid lätta att översätta. I de nordiska länderna används det metriska måttsystemet och därför finns det inget problem att översätta mått från svenska till finska. Problemet uppstår när man försöker översätta måttord från svenska till engelska. I Storbritannien och i de flesta engelskspråkiga länder talas det om t.ex. *mile* i stället för *kilometer*, *pound* i stället för *kilo* och *pint* eller *gallon* i stället för *liter*. De motsvarar inte varandra och därför måste översättaren tänka noga på hur han/hon översätter olika mått för engelskspråkiga barn. Egennamn har inte översatts för att ge svensk lokalfärg men med måttenheter har översättarna kommit fram till en annan lösning.

I boken *Än lever Emil i Lönneberga* köper Emils pappa en ko på auktionen och Emil driver den hem med sex andra kor som han sedan mjölkar och får mycket mjölk:

- (15) a. ...så satte han igång och mjölkade själv, först Rölla och sedan de sex andra korna och fick på det viset *trestitio liter mjölk*... (L2a, 37.)
- b. ...sitten hän pani toimeksi ja lypsi ne itse, ensin Ruusun ja sen jälkeen muut kuusi lehmää ja sai *kolmekymmentä litraa maitoa*. (L2b, 192-193.)

- c. ...began milking them himself, first Röllä and then the other six cows. So he got *six gallons of milk*... (L2c, 35.)

Den finska översättningen använder densamma måttenheten som den svenska, *liter*, och den låter naturlig i den finska texten. I den engelska översättningen står det däremot *six gallons* 'sex gallon'. *Gallon* är en enhet som används för att mäta vätska. I Storbritannien motsvarar det ungefär 4,5 liter och i USA ungefär 3,8 liter. (Oxford Advanced Learner's Dictionary 2000, 527). Översättaren Michael Heron är engelsman och antagligen menar han engelska gallon. Sex gallon är inte lika mycket som trettio liter men skillnaden är inte stor, bara två liter. I detta fall är det inte heller viktigt hur mycket mjölk Emil exakt får utan att han överhuvudtaget får det väldigt mycket.

Utöver *gallon* finns det en annan enhet för att mäta vätska i engelskan, *pint*. Emil är en duktig affärsman och det berättas om hans flitighet och hur han tjänar egna pengar:

- (16) a. Dessutom rensade Emil en faslig massa kräftstjärter och sålde till prostinnan borta i prästgården för tjugofem öre *litern*. (L2a, 115.)
- b. Sitä paitsi Eemeli puhdisti valtavan määrän ravunpyrstöjä ja myi ne ruustinnalle pappilaan kahdestakymmenestäviidestä pennistä *litra*. (L2b, 251.)
- c. And besides that, Emil cleaned a mass of crayfish tails and sold them to the parson's wife for twenty-five öre *a pint*. (L2c, 103.)

Den finska översättningen har igen densamma ord som den svenska, *liter*. I den engelska översättningen har översättaren denna gång använt ordet *pint*. *Pint* är en enhet som i allmänhet används för att mäta vätska eller några livsmedel. Det finns 8 *pints* i ett gallon och *pint* motsvarar 0,568 liter i Storbritannien och 0,473 liter i USA. (Oxford Advanced Learner's Dictionary 2000, 957). I den engelska

översättningen får Emil alltså mera pengar än i de svenska och finska texterna men författaren betonar inte den exakta mängden utan Emils flitighet och skicklighet i affärer.

I Emil-böckerna talas det ganska mycket om olika slags priser och enligt författaren själv (Lindgren 1971, 10) var hennes far Samuel August en stor hjälp till henne när hon ville veta vad saker och ting kostade på den tiden när han var liten, dvs. i slutet av 1800-talet. Emil-böckerna berättar också om den tiden. Efter den tiden har penningvärdet förändrats mycket och de olika priserna i Emil-böckerna verkar ganska låga ur nutidsmänniskans synvinkel. Det är dock inte störande för det är tydligt att böckerna berättar om gamla tider.

Emils far är en snål man. När Emil en gång råkar köra ner huvudet i soppskålen och den fastnar, är Emils far mest orolig för soppskålen som har kostat mycket:

- (17) a. Den har ju kostat *fyra kronor*. (L1a, 16.)
- b. Sehän on *neljän markan* pilkkumi. (L1b, 11.)
- c. That bowl cost *four kronor*. (L1c, 15.)

Sveriges valuta är krona och det är naturligt att alla priser är i kronor och ören i den svenska originella texten. De engelska översättarna har inte översatt valutan utan de har använt Sveriges valuta. De vill framhäva den svenska kulturen men kronor och ören låter främmande för engelskspråkiga läsare. Speciellt ordet *öre* med ljudet *ö* passar inte till den engelska texten. De finska översättarna har löst problemet genom att ändra kronor till mark. Det är svårt att ta reda på hur mycket skillnaden mellan en krona och en mark var i slutet av 1800-talet men vid årtusendeskiftet 2000 var en krona ungefär två tredjedelar av en mark. I

allmänhet har ordet *kronor* ersatts med ordet *markkaa* utan att ändra summan, t.ex. *fyra kronor* vs *neljä markkaa*. Det är en bra lösning för den egentliga summan är inte så betydande.

I böckerna nämns ofta också ören, hundradels kronor. När Emil börjar sjunga på festen i Hultsfreds slätt lyckas han samla ihop mycket pengar:

- (18) a. Alla började kasta *tvåoringar och femoringar och tiooringar* i Emils ”mysse”. (L1a, 107.)
- b. Kaikki rupesivat heittämään *penninrahoja ja viisipennisiä ja kaksikymmenpennisiä* Eemelin mössykkään. (L1b, 62.)
- c. They all started throwing *two-, five- and ten-öre bits* into Emil’s cap. (L1c, 85.)

I den svenska källtexten talas det om två-, fem- och tiooringar och i den engelska översättningen är värden av mynt desamma. Ordet *bits* används i stället för *coins* ’mynt’. Den finska översättningen visar mera skillnader än den engelska. För det första har ordet *öre* ersatts med ordet *penni* och det är konsekvent om man tar hänsyn till det ovan sagda om kronor och mark. För det andra är värden av mynt annorlunda än i den svenska texten och bara *femoringar* och *viisipennisiä* motsvarar varandra. I Finland har det aldrig funnits några mynt på två penni och därför är det förståeligt att *tvåoringar* har ersatts med *penninrahoja* ’mynt på en penni’. Mynt på tio penni har dock alltid varit allmänna i Finland och därför finns det ingen tvingande orsak varför *tiooringar* har blivit *kaksikymmenpennisiä* ’mynt på tjugo penni’. Kanske är det därför att tjugo penni låter som en större summa än tio penni och översättaren har velat visa att Emil fick ganska mycket pengar. Nuförtiden finns det inga mark och penni i Finland utan euros och cents. Om Emil-böckerna nu eller om några år översattes till finska, skulle det vara intressant att se om priserna vore i mark

eller i euros. Det är inte säkert att alla barn i den nära framtiden vet någonting om mark utan de känner bara euros.

Utöver rymdmått och valutor finns det också några viktmått i Emil-böckerna. En gång spärrar in Emil sin far i utedasset och denne blir arg. Efter att ha försökt varje konst att komma ut och efter att ha fastnat i den lilla fönstergluggen råkar han se Emil och ropar till honom för att Emil skall hämta Alfred:

- (19) a. Och säj åt honom å ta med sej *ett kilo dynamit...* (L2a, 136.)
- b. Ja káske hänen ottaa mukaansa *kilo dynamiittia...* (L2b, 265.)
- c. ...and tell him to bring a *couple of pounds dynamite...* (L2c, 120.)

De svenska och finska måttorden motsvarar varandra men i den engelska översättningen har översättaren använt ordet *pounds* i stället för *kilo*. *Pound* är en enhet som används för att mäta vikt och den motsvarar 0,454 kilo. (Oxford Advanced Learner's Dictionary 2000, 987). Mängden av dynamit är ungefär densamma i alla översättningar för *a couple of pounds* betyder nästan samma som *ett kilo*. Skillnaden är bara i de olika måttsystemen.

I Emil-böckerna är längdmått också ett intressant fenomen. I slutet av Emil-trilogin räddar Emil Alfreds liv och för honom till läkare genom en hemsk snöstorm. Det är en lång och ansträngande färd fast början går ganska lätt:

- (20) a. ...visst gick det rätt så bra *den första halvmilen...* (L2a, 159.)
- b. ...tietysti *ensimmäinen puoli peninkulmaa* meni aika mukavasti... (L2b, 281.)
- c. All went well for *the first mile or so...* (L2c, 138.)

I den svenska källtexten talas det om *mil* som enligt Nordstedts svenska ordbok (1990, 614) motsvarar tio tusen meter. Ordet *halvmilen* betyder alltså samma som fem kilometer. *Peninkulma* i finskan är detsamma måttet som *mil* i svenskan, alltså tio kilometer. (Nykysuomen sanakirja 1975b, 258). På grund av detta är svenskans *första halvmilen* samma som finskans *ensimmäinen puoli peninkulmaa*. Det intressanta i detta fall är engelskans uttryck *the first mile*. Den engelska milen är inte densamma som den svenska och Oxford Advanced Learner's Dictionary (2000, 807) ger en definition att *mile* är samma som 1609 meter. Den svenska milen rymmer drygt sex engelska mil och därför vore det korrekta uttrycket i den engelska texten "the first three miles or so". Det är en helt annan sak att orka sträva fram en halvmil än drygt 1,5 kilometer i en snöstorm med en häst och en sjuk man.

10 MAT OCH FESTER

Olika maträtter är ett fenomen på grund av vilket olika kulturer skiljer sig mycket från varandra. Varje kultur har någon specialitet som medlemmar i den ifrågavarande kulturen är stolta över. Berättelsen om Emil i Lönneberga är också en berättelse om livet på landet i Småland och mat är en viktig del av det dagliga livet. Till densamma kategorin hör olika fester i samband med vilka lagas olika slags maträtter. Det är en hederssak för en bondkvinna att kunna laga mat och ha sådana fester där det finns tillräckligt med läckra maträtter.

Astrid Lindgren skrev Emil-böckerna på 1960- och 1970-talen och berättelsen är förlagd till slutet av 1800-talet då hennes far Samuel August var barn. Maträtterna som då var vanliga kan vara främmande för nutidens barn. T.ex. är paltbröd en sådan maträtt som de flesta nutida barn aldrig har ätit. Matkulturerna i Sverige och Finland är dock ganska liknande och det finns inte så många

maträtter som är helt obekanta i någotdera landet. Detta beror på att länderna är geografiska grannar. I Storbritannien är matkulturen däremot helt annorlunda än i de nordiska länderna och det kan förorsaka svårigheter för en översättare att översätta de svenska maträtterna till engelska.

I allmänhet definierar författaren de olika maträtterna mycket noga. En gång försökte Emils mamma få Emil att äta grönsaker:

- (21) a. En gång en jul försökte hon få Emil att äta *stuvade skärböner*... (L1a, 6.)
- b. Kerran jouluna äiti yritti saada Eemelin syömään *papumuhennosta*... (L1b, 6.)
- c. One Christmas his mother tried to get him to eat *some greens*... (L1c, 9.)

I källtexten finns ordet *skärböner* som är trädgårdsböner med långa, breda och gröna baljor. (Nordstedts svenska ordbok 1990, 895). Den finska översättningen säger lite allmännare *papumuhennosta* 'bönstuvning' och det passar bättre i kontexten än den ordagranna översättningen "muhennettuja leikkopapuja" skulle göra. Ingen skulle säga på detta sätt i Finland. I den engelska översättningen har översättaren använt hyperonymen *greens* 'grönsaker' i stället för *beans* 'böner', fast böner är en typisk maträtt också i England. Denna översättning påverkar dock inte intrigen och den låter helt naturlig i denna omgivning.

En smörgås och vad man brukar äta med den är en företeelse som skiljer en kultur från en annan. Det kan märkas också i Emil-böckerna:

- (22) a. Men Ida blev han tvungen att nypa lite, annars hade hon inte gett honom sin *sirappsmörgås*... (L1a, 12.)

- b. Mutta pakkohan Iidaa oli vähän nipistää, sillä ei sisko muuten olisi antanut hänelle *siirappivoileipäänsä*. (L1b, 9.)
- c. But he had to pinch Ida to make her give him her *bread and jam*... (L1c, 12.)

Dessa exempel visar tydligt att Emil-böckerna berättar om gamla tider. Nuförtiden äter knappast någon sirappssmörgåsar varken i Sverige eller i Finland, men i slutet av 1800-talet var de en stor läckerhet för barnen i Sverige. Om man nu översatte boken till finska, skulle den lämpliga översättningen vara t.ex. *juustoleipäänsä* 'sin ostsmörgås'. Lilian Seaton har däremot använt uttrycket *bread and jam* 'bröd och sylt' i sin engelska översättning. Engelsmännen är berömda för att de varje morgon äter bröd och sylt och *bread and jam* har blivit en fast uttryck i engelskan. Därför passar den bra i detta sammanhang och den skiljer sig inte så mycket från den originella sirappssmörgåsen heller.

I böckerna nämns också några speciella svenska maträtter o.d. som inte har någon motsvarighet i andra språk.

(23) a. ...och köpte utan vidare för fem öre *polkagrisar* åt lilla Ida därhemma. (L1a, 36.)

b. ...ja osti ilman muuta viidellä pennillä *piparminttumakeisia* tuomisiksi pikku Iidalle. (L1b, 22.)

c. ...and he bought five öre's worth of *peppermint rock* for little Ida at home. (L1c, 32.)

Polkagrisar är större vit- och rödrandiga sötsaker som smakar pepparmynt. De är vanligen formade till stångar och de äkta och originella polkagrisarna tillverkas i Gränna. (Nordstedts svenska ordbok 1990, 748). Både den finska och den

engelska översättningen visar att det är fråga om sötsaker och att dessa sötsaker smakar pepparmynt. Den finska översättningen säger ingenting om storleken eller utseendet av sötsakerna, men det engelska ordet *rock* ger en mer definierad förklaring på dessa element. *Rock* är en sötsak i form av en lång stång (Oxford Advanced Learner's Dictionary 2000, 1108). Översättaren har skickligt använt allmänna termer för att ersätta ett kulturord.

I samband med fester brukade man laga många slags mat och författaren presenterar dem noga. De är dock inte alltid lätta att översätta till andra språk.

(24) a. Och dessutom lagade hon *revbensspjäll och kalvrullader och sillsallad och inlagd sill och äpplekaka...* (L1a, 46.)

b. Ja sitä paitsi hän valmisti *kylkipaistia ja vasikankääryleitä ja sillisalaattia ja maustesilliä ja omenakakkua...* (L1b, 25.)

c. And she prepared *spare ribs of pork and calves' liver and salmagundi and apple pie...* (L1c, 37.)

Revbensspjäll är ”en maträtt som består av revben av gris med vidsittande kött som steks eller grillas” (Nordstedts svenska ordbok 1990, 799). De finska och engelska översättningarna betyder detsamma, så det finns ingen kulturell skillnad här. Med *kalvrullader* är det inte längre så enkelt. Nordstedts svenska ordbok (1990, 458) berättar att en kalvrullad är en hoprullad och mörstekt skiva kalvkött och finskans *vasikankääryle* betyder detsamma. I den engelska översättningen står det *calves' liver* ’kalvlever’ fast det finns ordet *roulade* i engelskan som motsvarar svenskans ord *rullad*. Olika slags rullader är dock inte så typiska i England som de är i Sverige och därför är ersättande av ordet *rullad* med det engelska ordet *liver* förståeligt.

Sillsallad är fortfarande en typisk festmaträtt både i Sverige och i Finland. Nordstedts svenska ordbok (1990, 863) berättar att den huvudsakligen består av finhackad sill och rödbetor och ibland vispgrädde. I Finland består det av samma ingredienser. I engelskan finns inget motsvarande ord för svenskans *sillsallad* och *salmagundi* är den maträtt som är närmast till den. *Salmagundi* är en maträtt som består av köttbitar, ägg, lökar och ansjovis (Englanti-suomi suursanakirja 1990, 1084).

Inlagd sill är sill som är korttidskonserverad i vatten med socker, ättika och kryddor (Nordstedts svenska ordbok 1990, 425). Den finska maträtten *maustesilli* 'kryddad sill' betyder detsamma. I England äter man inte så mycket sill och översättaren har bestämt sig att utelämna ordet helt. *Äpplekaka* har däremot översatts till både finska och engelska. Finskans *omenakakku* motsvarar det svenska ordet, men i den engelska texten står det *apple pie* 'äpplepaj' i stället för *apple cake*. Engelsmännen är berömda för olika slags pajer och därför låter översättarens ordval naturligt.

Namn på olika fester är inte heller problemfria att översätta, för olika kulturer har sina egna fester som kanske inte alls finns i andra kulturer.

(25) a. ...när det var *husförhör* i Katthult... (L2a, 122.)

b. ...jolloin Kissankulmassa oli *kinkerit*... (L2b, 256.)

c. ...when *the parson heard the Catechism* at Katthult... (L2c, 109.)

Förr i tiden måste alla människor kunna kristendomens huvudstycken utantill och prästen höll förhör med vissa mellanrum. Dessa förhör hölls i tur och ordning i alla gårdar i socknen och därför kallades de husförhör. Finskans ord *kinkerit* betyder detsamma som det svenska ordet (Nykysuomen sanakirja

1975a, 382). I engelskan finns inget eget ord för husförhör och den närmaste motsvarigheten vore *parish catechetical meeting* 'församlingens kateketiska möte'. Detta uttryck passar dock inte i en barnbok och översättaren har använt en omskrivning *the parson heard the Catechism* 'prästen förhörde katekesen', som tydligt berättar vad som händer i den fest det är fråga om.

11 SAMMANFATTNING

I alla kulturer och språk finns det element som är svåra eller omöjliga att översätta. I denna avhandling analyseras fem olika typer av kulturbundna element: egennamn, dialektala drag, ord om natur, måttenheter samt mat och fester. I Emil-böckerna finns det många exempel på dessa alla elementtyper och olika översättare har använt olika slags medel för att överföra kulturbundna element till deras eget språk och egen kultur.

Det finns många slags egennamn i Emil-böckerna och de är alla beskrivande. Utöver personnamn finns det djurnamn, ortnamn samt namn på tidningar och t.o.m. gudar. I de finska översättningarna har alla egennamn översatts, utom sådana som finns både i svenskan och i finskan. De flesta översatta egennamnen imiterar svenskans ljuddräkt eller är direkta ord för ord-översättningar. Det talas ingenting om Sverige i de finska översättningarna utan berättelsen är förlagd till Finland. De engelska översättningarna strävar däremot efter att bibehålla den originella svenska kulturen och därför finns det bara några enstaka egennamn som har översatts i dem. Dessa översatta namn är sådana vars uppkomst förklaras noga i originalet och man borde utelämna mycket om man inte översatte dem. På vissa ställen passar de svenska namnen dock inte så bra i den engelska texten på grund av svenskans och engelskans olika uttalssystem.

I de finska översättningarna har dialekten, dvs. småländskan, på några ställen ersatts med den finska karelska dialekten, och på de andra med talspråket. Det sägs dock inte vilken dialekt det är fråga om utan bara allmänt berättas om *dialekt*. I de engelska översättningarna sägs det ingenting om dialekten och den har inte heller översatts. På vissa ställen finns det några talspråkliga uttryck i stället för dialekten.

Ord om natur spelar en stor roll i Emil-böckerna för intrigen är förlagd till bondemiljön. De finska översättningarna motsvarar mycket noga det svenska originalet men det finns skillnader i de engelska översättningarna. Det finns sådana uttryck i svenskan som inte kan översättas med bara ett ord i engelskan, t.ex. ordet *åska*. I originalet talas det också om sådana händelser som inte är vanliga i den engelska kulturen, t.ex. att blåsa på ett grässtrå, och översättaren har varit tvungen att förklara mycket specifikt hur man gör det.

Med måttenheter har de finska översättarna haft inga problem för Sverige och Finland använder samma måttssystem. I England används däremot bl.a. *gallon* i stället för *liter* och *pound* i stället för *kilo*. Nästan alltid har översättarna använt de engelska måtten på det sättet att det inte finns stora skillnader mellan de exakta mängderna. Den enda större skillnaden är mellan svenska och engelska mil som inte motsvarar varandra men översättaren har inte beaktat det. I böckerna nämns det många gånger vad olika varor kostar och i originalet är valutan krona och öre såsom i de engelska översättningarna fast speciellt ordet *öre* inte passar in i den engelska texten. I de finska översättningarna har översättarna använt finska mark och penni.

Mat och fester hör också som naturlig del till bondelivet. I Emil-böckerna finns det gott om namn på olika maträtter och det är inte alltid lätt att översätta dem till andra språk. De svenska och finska matkulturerna är i stor utsträckning

likadana men den engelska matkulturen skiljer sig mycket från dem. Därför är det inte överraskande att översättarna har haft några svårigheter med att översätta de svenska maträtterna till svenska. Några har helt utelämnats och andra har ersatts med en liknande engelsk maträtt eller en allmän benämning.

Utöver dessa kulturbundna element skulle det vara intressant att undersöka översättning av sånger i Emil-böckerna. Det finns olika slags visor och några psalmer i dem och de har alla översatts till både finska och engelska. Översättning av dialekt är också ett fenomen som inte har undersökts mycket och därför vore det viktigt att undersöka det mera och utvidga kunskaper inom det området.

LITTERATUR

Primära källor

- Lindgren, A. (1963). *Emil i Lönneberga*. Stockholm: Rabén & Sjögren. [L1a].
- (1992). *Vaahteramäen Eemeli*. I samlingsvolym Eemelin kootut metkut. Juva: WSOY, 5-70. [L1b].
- (2001). *Emil in the soup tureen*. Stockholm: Kvints. [L1c].
- Lindgren, A. (1970). *Än lever Emil i Lönneberga*. Stockholm: Rabén & Sjögren. [L2a].
- (1992). *Eläköön Eemeli*. I samlingsvolym Eemelin kootut metkut. Juva: WSOY, 167-293. [L2b].
- (2001). *Emil and his clever pig*. Stockholm: Kvints. [L2c].

Sekundära källor

- Adolfsson, E., Eriksson, U. & Holm, B. (1977). Anpassning, flykt, frigörelse: barnboken och verkligheten. I Ørvig M. (red.), *En bok om Astrid Lindgren*. Stockholm: Rabén & Sjögren, 35-53.
- Alanen, A. (2000). *Translating culture-bound features in Winnie-The-Pooh*. Opublicerad pro gradu-avhandling. Jyväskylä University, Institution of English Language.
- Bamberger, R. (1978). The Influence of Translation on the Development of National Children's Literature. I Klingberg G., Ørvig M. & Amor, S. (red.), *Children's Books in Translation. The Situation and The Problems*. Uppsala: The International Research Society for Children's Literature, 19-27.
- Bassnett S. (1995). *Teoksesta toiseen. Johdatus kirjallisuuden kääntämiseen*. Jyväskylä: Gummerus.

- Collier, M. J. (1997). Cultural Identity and Intercultural Communication. I Porter, R. E. & Samovar L. A. (red.), *Intercultural Communication*. Balmont: Wadsworth Publishing Company.
- Edström, V. (1992). *Astrid Lindgren – Vildtoring och lägereld*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Englanti-suomi suursanakirja*. (1990) Yhdeksäs painos. Juva: WSOY.
- Ingo, R. (1991). *Från källspråk till målspråk*. Lund: Studentlitteratur.
- Jakobson, R. (1959). On Linguistic Aspects of Translation. I Brower R. (red.), *On Translation*. Cambridge: Harvard University Press, 232-239.
- Kaikkonen, P. (1994). *Kulttuuri ja vieraan kielen oppiminen*. Juva: WSOY.
- Koskinen, K. (1994). Oman ja vieraan välissä: kääntäjä piilovaikuttajana. I Kylmänen M. (red.), *Me ja muut. Kulttuuri, identiteetti, toiseus*. Tampere: Vastapaino, 81-92.
- Leppihalme, R. (2000). Kulttuurisidonnaisuus kaunokirjallisuuden kääntämisessä. I Paloposki O. & Makkonen-Craig H. (red.), *Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki*. Helsingin yliopiston käännöstieteellisiä julkaisuja I. Helsinki: Helsingin yliopisto, 106-127.
- Lindgren, A. (1971). *Mina påhitt. Ett urval från Pippi till Emil*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Lindgren, A. (1977). Astrid Lindgren berättar om sig själv. I Ørvig M. (red.), *En bok om Astrid Lindgren*. Stockholm: Rabén & Sjögren, 10-13.
- Ljunggren, K. (1992). *Lastenkirjailija Astrid Lindgren*. Porvoo: WSOY.
- Lundquist, L. (1994). *Oversættelse. Problemer og strategier, set i tekstlingvistisk og pragmatisk perspektiv*. Fredriksberg: Samfundslitteratur.
- Newmark, P. (1981). *Approaches to Translation*. London: Pergamon Press.
- Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. London: Pergamon Press.
- Newmark, P. (1991). *About Translation*. Clevedon: Multilingual Matters LTD.

- Nida, E. & Taber, C. R. (1982). *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: E. J. Brill.
- Nordsteds svenska ordbok*. (1990) Andra Upplagan. Göteborg: Nordstedts förlag AB.
- Nykysuomen sanakirja*. (1975a). Osat I ja II, A-K. Viides painos. Porvoo: WSOY.
- Nykysuomen sanakirja*. (1975b). Osat III ja IV, L-R. Viides painos. Porvoo: WSOY.
- Oittinen, R. (1993). *I Am Me – I Am Other: On the Dialogics of Translating for Children*. Tampere: University of Tampere.
- Oittinen, R. (2000). Kääntäminen uudelleenlukemisena ja uudelleenkirjoittamisena. I Paloposki O. & Makkonen-Craig H. (red.), *Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki*. Helsingin yliopiston käännöstieteellisiä julkaisuja I. Helsinki: Helsingin yliopisto, 265-285.
- Outin, J. (1997). Översättningen som kulturbrygga. I Blomqvist L. E. & Löfgren, M. (red.), *Något att orda om*. Stockholm: Nordstedts Förlag AB, 43-62.
- Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*. (2000) Sixth edition. Oxford: Oxford University Press.
- Puurtinen, T. (1995). *Linguistic acceptability in translated children's literature*. Joensuu: University of Joensuu.
- Puurtinen, T. (2000). Lastenkirjallisuuden kääntäminen: normit, luettavuus ja ideologia. I Paloposki O. & Makkonen-Craig H. (red.), *Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki*. Helsingin yliopiston käännöstieteellisiä julkaisuja I. Helsinki: Helsingin yliopisto, 106-127.
- Sapir, E. (1949). *Culture, Language and Personality*. Los Angeles: University of California Press.

- Sorvali, I. (1983). *Översättandets teori och praktik*. Helsinki: Gaudeamus.
- Stolt, B. (1978). How Emil becomes Michel – On the Translation of Children's Books. I Klingberg G., Ørvig M. & Amor S. (red.), *Children's Books in Translation. The Situation and Problems*. Uppsala: The International Research Society for Children's Literature, 130-146.
- Ståhl, L. (1993). Översättning av dialekt i prosa – en omöjlighet? I Kukkonen P. (red.), *Kielen ja kulttuurin dialogia. Dialogen mellan språk och kultur*. Kouvolan kääntäjänkoulutuslaitoksen julkaisuja. Helsinki: Helsingin yliopisto, 130-136.
- Sundström, G. (2001). Att översätta måttord. *Språkvård* 2/2001, 4-9.
- Säyriö, H. (1993). Manipulativ översättning – översättaren inför en ny rollidentitet. I Kukkonen P. (red.), *Kielen ja kulttuurin dialogia. Dialogen mellan språk och kultur*. Kouvolan kääntäjänkoulutuslaitoksen julkaisuja. Helsinki: Helsingin yliopisto, 81-90.
- Törnqvist, L. (1977). Astrid Lindgren i original och översättning. En bibliografi. I Ørvig M. (red.), *En bok om Astrid Lindgren*. Lund: AB Rabén & Sjögren Bokförlag, 182-242.
- Vehmas-Lehto I. (1999). *Kopiointia vai kommunikointia? Johdatus käännteoriaan*. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.
- Williams, R. (1981). *Culture*. Glasgow: Glasgow Fontana Paperbacks.
- Wollin, L. (1991). Översättning – språkmöte och kulturförmedling. I Wijk-Andersson E. (red.), *Kultur – text – språk. Det finns mer i en text än ord*. Uppsala: Hallgren & Fallgren Studieförlag AB, 39-52.